

**Building Gender Equality
From the Start**

Набоље праксе у постизању квалитета у
родној равноправности и
равноправности у употреби дигиталних
алата у ПВО

**Sufinansira
Evropska Unija**

Информације о пројекту

СКРАЋЕНИЦА ПРОЈЕКТА

ЏЕНДЕРБЕСТ

НАЗИВ ПРОЈЕКТА

Изградња родне равноправности од самог почетка

УГОВОР О ДОНАЦИЈИ

2021-1-RS01-KA220-SCH-000027947

КОНЗОРЦИЈУМ

Помоћ деци (PC)

FORMA.Azione srl (IT)

Škola Dokoran Wide Open Schools n.o. (SK)

Предшколска установа „Вељко Влаховић“ (PC)

Аутори

ВАСИЋ ЉИЉАНА, Помоћ деци

ГЛОДИЋ СВЕТЛАНА, Помоћ деци

ТАНКOSИКЈ КАТЕРИНА, Помоћ деци

Развојни тим

Liuti Sylvia, FORMA.Azione

Palazzetti Chiara, FORMA.Azione

Curta Adina, FORMA.Azione

Giovagnoni Letizia, FORMA.Azione

Marchetta Chiara, FORMA.Azione

Ujhazyova Michaela, SD-WOS

Sklenka Dr Miroslav, SD-WOS

Sklenkova Denisa, SD-WOS

Сакач Едит, ПУ „Вељко Влаховић“

Орос Лахош Теодора, ПУ „Вељко Влаховић“

Вујиновић Милица, ПУ „Вељко Влаховић“

Ердеи Крижан Ема, ПУ „Вељко Влаховић“

Крстин Соња, ПУ „Вељко Влаховић“

Пејаковић Весна, ПУ „Вељко Влаховић“

Поробић Славица, ПУ „Вељко Влаховић“

Овај пројекат је финансиран уз подршку Европске комисије. Подршка Европске комисије стварању ове публикације односи се на њену садржину, која одражава искључиво ставове аутора, те Комисија не може сносити одговорност за било какво корипћење информација које се у њој износе.

Акроними и скраћенице

EC	Европска комисија
ECEC	Предшколско васпитање и образовање ¹
ECD	Рани развој деце
EIGE	Европски институт за родну равноправност
EU	Европска унија
EU FRA	Агенција Европске уније за основна права
EQF	Европски оквир квалитета
GENDERBEST	Изградња родне равноправности од почетка
SWOT	Предности, слабости, прилике, претње

---

¹Према Европској комисији, ово се односи на било какав регулисани аранжман који пружа образовање и негу од рођења до узраста обавезне основне школе, који може да буде различит у разним земљама у Европи. Укључује ентре и породичне дневне центре, приватне или јавно финансиране услуге, предшколске пред-предшколске услуге.

Садржај

АУТОРИ	2
АКРОНИМИ И СКРАЋЕНИЦЕ	3
INTRODUCTION	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
The purpose of this Toolkit	Error! Bookmark not defined.
What have we learnt from Self-Assessment?	Error! Bookmark not defined.
Serbia	Error! Bookmark not defined.
Slovakia	Error! Bookmark not defined.
Italy	Error! Bookmark not defined.
WHAT ARE GENDER PREJUDICE AND STEREOTYPES AND WHY DO THEY MATTER?	ERROR!
BOOKMARK NOT DEFINED.	
What is prejudice?	Error! Bookmark not defined.
What is a stereotype?	Error! Bookmark not defined.
Why does avoiding gender stereotyping matter in the early years?	13
Poverty Reduction	Error! Bookmark not defined.
Preventing violence against women	Error! Bookmark not defined.
Mental health and wellbeing	Error! Bookmark not defined.
Education and Career Choice	Error! Bookmark not defined.
HOW TO CHALLENGE GENDER STEREOTYPING	14
Start with yourself	16
Assess the ratio of boys and girls in your group	Error! Bookmark not defined.
Assess your environment, materials and toys	Error! Bookmark not defined.
Assess how you use digital tools with children and their families	Error! Bookmark not defined.
Check your language and interactions with children	Error! Bookmark not defined.
Assess your communication with parents/families/caretakers on gender equality	Error! Bookmark not defined.
Check if your nursery/kindergarten/preschool has a gender equality policy	Error! Bookmark not defined.
Get the Ideas from other examples of good practice	Error! Bookmark not defined.
1 Access	23
2 Work Force	27
3 Curriculum	Error! Bookmark not defined.
PRACTICE IN SCOTLAND, UK	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
HELPING CHILDREN PLAY IMAGINATIVELY TO REMOVE GENDER RESTRICTIONS -	
ABERLOUR FAMILY SUPPORT CENTRE, LANGLEES, FALKIRK	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
4 Digital tools use	41
5 Monitoring and Evaluation	44
OBSERVATION, REFLECTION AND CHANGE - SHAW MHOR EARLY YEARS CENTRE,	
GLASGOW	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
6 Management and Budgeting	48
CASE STUDIES	Error! Bookmark not defined.

Увод

Дечије искуство детињства и игре постаје све више родно одређено и поларизовано између девојчица и дечака, а производи као што су играчке, књиге, средства на интернету и одећа се све више производе и продају у складу са родним линијама². Академска истраживања, укључујући рад др Ненси Ломбард са Каледонског универзитета у Глазгову³, наглашавају негативан утицај родних стереотипа на сву децу и важну улогу коју предшколско васпитање и образовање (ПВО) може имати у позитивном промовисању родне равноправности.

Промовишући родну равноправност, неколико партнера у пројекту ЦЕНДЕРБЕСТ већ ради на пружању подршке стручњацима за ПВО-а кроз различите врсте обука (пројекат СЕКВЕНЦЕ – концентрисање на уопштено осигурање квалитета у вртићима и предшколским установама, ECD+ – концентрисање на подршку стручњацима из предшколских установа да развију бољи однос са родитељима и старатељима што доводи до дискусија о многим темама са децом, улогама мушких и женских узора и „Дечија права навише!“ (CRUP) – превенција сексуалног злостављања деце где је фокус на разговорима о интимним деловима девојчица и дечака, роду и постављању граница без обзира на род и односе).

Кроз ЦЕНДЕРБЕСТ, развили смо алат за самопроцењивање у уочавању своје (не)свесне пристрасности у вези са родом, родним улогама и родним очекивањима. Овај алат за стручњаке за ПВО, као и за родитеље и старатеље тестиран је у Србији, Словачкој и Италији и резултати су јасно показали да се, иако се оба типа веома важних одраслих у животу сваког малог детета, слажу да је родна равноправност добра идеја, постоји потреба, с једне стране, за саветима и смерницама, а са друге за више компетенција о томе како подржати родну равноправност и избећи штетне стереотипе у пракси. Ова Збирка најбољих пракси је развијена да понуди практичне и корисне савете о томе како промовисати родну равноправност на приступачан начин. Организовали смо садржај по областима квалитета како је дефинисано у Европском оквиру за квалитет за ПВО – приступ, запослени, наставни план и програм, праћење и евалуација, управљање и буџетирање, а подстакнути последицама везаним за Ковид-19 које укључују велику потребу за честим коришћењем дигиталних средстава током карантина, укључили смо примере постизања родне равнотеже у употреби дигиталне технологије у раним годинама. Поред ове Збирке примера најбоље праксе из низа различитих окружења, саветујемо и друге материјале за праксу који су доступни вртићима и предшколским установама, као што су дечије књиге, играчке и активности, обуке и даље читање.

---

² Вршњачка игра играчка као излаз ка дечијој родној флексибилности: Ефекти (контра) стереотипних портрета вршњака у дечијим часописима, у истраживачком журналу о полним улогама, Spinner L, Cameron L, Calogero R, 2018. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6096659/>

³ Гледишта младих о насиљу против жена, Dr Nancy Lombard, Lecturer, Napier University, Edinburgh, 2012: <https://www.iriss.org.uk/resources/videos/young-peoples-views-violence-against-women-nancy-lombard>

Овај Приручник је развијен за све у раним годинама и такође ће бити од помоћи родитељима и свима који раде са малом децом. Објашњава важност супротстављања родним стереотипима у раним годинама и пружа идеје и примере постојећих примера најбоље праксе из Србије, Словачке, Италије и широм Европе.

Сврха овог комплета алата

Већ са две године деца не само да могу да именују главне родне групе, већ и почињу да стварају прве стереотипе везане за род. Чврста пристрасност према родној групи детета и другим групама видљива је око пете године и показује се у свом најригиднијем облику у том узрасту (Martin and Ruble, 2010). Родни стереотипи су прилично отпорни на промене у раним годинама и потребан је интензиван дуготрајан рад на њиховом смањењу (De Lisi и Johns, 1984; Pardeck и Pardeck, 1985; Ayers и Ayers, 1989; Swadener, 1988), иако нова истраживања показују да је то више позитивна пристрасност према сопственој родној групи него негативан став према другим групама у овом узрасту. Деца такође почињу да уче о родним улогама и очекивањима, и преузимају поруке од својих значајних одраслих о томе шта се доживљава као „добро“ за дечаке и девојчице. Уче из свега што виде, свакога кога чују и свега што људи око њих раде. Ово обликује како они виде себе и друге док одрастају и утиче на изражавање идентитета.

Никад није прерано запитати се шта се традиционално очекује од дечака и девојчица у нашем друштву. У ствари, чињење тога од најранијег узраста помаже да се деца заштите од негативних последица неједнакости и дискриминације док одрастају. Истраживање спроведено у Србији, Словачкој и Италији показало је да су се девет од десет родитеља и сви васпитачи у вртићима / предшколским установама, сложили да је важно да се дечаци и девојчице третирају на исти начин у раном детињству. Ипак, традиционални родни стереотипи остају уобичајени у нашем друштву, а недостатак свести о томе како се супротставити овим штетним обрасцима је основна препрека да се малој деци обезбеди једнак почетак живота.

Практичари су у јединственој и важној позицији да утичу на развој деце и истовремено утичу на родитеље и старатеље. Они такође имају капацитет да створе окружење које подстиче равноправне односе и односе поштовања, разбијају традиционалне родне норме и промовишу родну равноправност да се осигура да су деца ослобођена ограничавајућих родних стереотипа.

Шта смо научили из самопроцене?

Србија

Предшколске установе

У Србији, свих 69 испитаника у анкети о самооцењивању међу стручним службама и васпитачима биле су жене, а око 79% њих је одговорило да им је познат концепт рода и родне равноправности углавном помињући стереотипе о „мушким“ и „женски пословима, бојама,

играчкама и спорту. Око 86% њих је такође изјавило да могу да идентификују родну дискриминацију и да делују против ње у одређеној или великој мери.

Око две трећине њих је одговорило и да у већој мери или чешће користе родно осетљив језик у раду са децом, али је 45% одговорило да им није пријатно да га користе. Међутим, само 40,6% је изјавило да користи инклузивни материјал и активности.

Око једне трећине испитаника међу васпитачима изјавило је да не избегава родно специфичне задатке у дневним рутинама и иако око 70% тврди да избегава такве задатке, 10% међу њима не може да наведе ниједан пример за то.

Што се тиче употребе дигиталних алата и уређаја, скоро сви су тврдили да их користе и користе подједнако, али су неки навели да користе различите алате и уређаје са дечацима и девојчицама.

На питање у којој мери образовна пракса доводи до будуће сегрегације у погледу разликовања између мушких и женских послова, око две трећине испитаника је одговорило да по њиховом мишљењу пракса у овој старосној групи не утиче на то.

На питање да наведу елементе који недостају у оквирном наставном плану и програму који би обезбедили родну равноправност, скоро сви су одговорили да је оквирни курикулум добар и да је тумачење тамо где су потребна побољшања.

На питање да ли једнако укључују родитеље и друге чланове породице у образовање и активности са децом, око 59% је одговорило да их једнако укључује, али 49% углавном укључује мајке.

На питање у којој мери већи број жена у ПУ и у образовању у раном детињству уопште доприноси јачању родних предрасуда и стереотипа, две трећине свих испитаника је такође изјавило да то, по њиховом мишљењу, доприноси.

Оно што је потребно у смислу даљег усавршавања, према мишљењу испитаника, јесте више подизања свести о стереотипима и предрасудама, више обуке за јачање капацитета васпитача да изађу из зоне комфора, да више говоре о родној равноправности и укључују родитеље и породице. више у дијалог о родној равноправности. Навели су и потребу усавршавања вештина за адекватнији одабир материјала, активности, књига у вези са тим, али и равноправног приступа дечацима и девојчицама.

Родитељи

На упитник за самооцењивање одговорило је 100 родитеља, од којих су 90% жене. На питање да ли знају за род и концепт родне равноправности, 83% је одговорило да зна или зна много о томе, а примери које су навели за родно засноване стереотипе углавном су били о мушким/женским пословима, нивоима плата за исте послове, породичним дужностима, избору спорта, играчака, боја.

На питање да ли покушавају да избегну стереотипну поделу кућних послова, 82% је одговорило да то чине, док је 18% изјавило да не покушава да прекине традицију подела послова по роду код куће.

На питање да ли се осећају пријатно када деци нуде играчке на начин који се супротан родним стереотипима, 71% је одговорило да, а 29% је рекло да се не осећају пријатно у овоме. У свом одговору на питање зашто се не осећају пријатно, већина је рекла да би требало да буде на деци да изабере чиме ће да се играју, а најважнији фактор је срећа деце у игри, док су неки одговорили да није „природно” то „нормално” да се деца играју играчкама „створеним за други род”, или да им не смета да се то понекад дешава, али не би волели да то пређе у „навику” детета.

На питање да ли дозвољавају својој деци да користе дигиталне уређаје, 8% је одговорило не, 5% рекло је ретко и на кратко. ТВ, цртани, музички или бежични уређаји и конзоле за игре 6% родитеља дозвољава својој деци да користе, док 29% дозвољава употребу таблета, 39% дозвољава компјутере, а паметне телефоне дозвољава 78% родитеља. Нема значајне разлике у томе да ли је било који од ових уређаја дозвољен дечацима или девојчицама:

Старост детета	дечаци	девојчице
0-1	1	0
1-2	3	2
2-3	6	6
3-4	13	11
4-5	15	18
5-6	17	18
Старије	38	32

Словачка

Предшколске установе

Резултати упитника за самооцењивање о родној равноправности (одељак 1) показују да иако практичари у предшколском образовању у Словачкој генерално препознају важност промовисања родне равноправности, имају различите нивое знања и самопоуздања у решавању родних питања у свом раду. Практичари који су одговорили на анкету оценили су своје знање и познавање концепта и пракси везаних за родна питања на следећи начин: 43% је навело висок ниво знања у овој области, 37% средњи ниво и 20% прилично низак ниво. Испитаници су изразили да сматрају да су способни да идентификују и делују против родне дискриминације. Само 3% испитаника је навело веома низак ниво способности у овој области. Штавише, 82%

испитаника је навело да је у стању да препозна чин негативног родног поређења или родно прозивање, задиркивање и узнемиравање.

У области праксе и радног места (одељак 2), већина испитаних практичара у предшколском образовању сматра да дечаци и девојчице у вртићу нису много погођени родним стереотипима. Што се тиче употребе родно осетљивог језика, испитаници су навели потребу за више дискусије. Неки од њих су изјавили да у словачком језику није природно да се у неким речима – као што су професије – користе и мушки и женски облици, јер се облик мушког рода доживљава као родно неутрална варијанта (која се може користити и за мушкарце и за жене). Када су упитани о родно инклузивном језику, већина практичара је сматрала да га користе у довољној мери. Такође су сматрали да у свакодневной пракси користе и мушке и женске узор, наводећи примере мушких и женских лекара, судија, полицајаца и полицајки, иако за неке професије чешће користе одређени род. Приликом описивања занимања одраслих, већина испитаника је навела да води рачуна да користе и мушке и женске форме занимања. У овом контексту важно је напоменути да је у Словачкој тренутно жена на функцији председнице, а то је био и најчешће помињан пример у овом контексту. Практичари су такође потврдили да користе активности и материјале који су инклузивни и дају једнаку заступљеност дечацима и девојчицама. Када је реч о родној пристрасности у образовном процесу, на питање о технолошкој опреми која је доступна у вртићима, изјавили су да пуштају дечацима и девојчицама да је користе подједнако.

Такође смо открили да, из угла неких практичара, дечаци показују више интересовања за технологију, неки су изјавили да допуштају дечацима и девојчицама да користе технологију у истој мери, али да је користе различито. Већина практичара је изјавила да избегавају родно специфичне задатке, али неки су споменули да деца понекад природно користе различите играчке у зависности од свог рода. Међутим, они сматрају да подстичу иста позитивна понашања и код дечака и код девојчица и не праве разлике у врсти позитивног понашања које очекују од деце уопште. На питање у којој мери образовне праксе доводе до будуће сегрегације у смислу разликовања између мушког и женског посла, већина испитаника сматра да су они мало утицали у овој области. Образовне институције према мишљењу већине испитаника имају родно осетљив наставни план и програм. Чланови породице које практичари највише укључују у образовање и активности деце су углавном мајке. На питање у којој мери већи број жена у предшколским установама и у образовању у раном детињству уопште доприноси јачању родних предрасуда и стереотипа, испитаници су углавном навели да то има прилично велики утицај. Већина испитаника није лично искусила дискриминацију на радном месту због своје родне припадности, али је поменута дискриминација због година.

На основу резултата упитника идентификовали смо неколико области у којима је потребна додатна обука и подршка. Међу одговорима нашли смо потребу да се бави родним питањима, укључујући родне стереотипе, родно засновано насиље и малтретирање, као и стратегије за

промовисање родне равноправности у учионици и учешће очева. Практичари су се генерално осећали прилично самопоуздано у решавању родних питања. Међутим, одговори на конкретнија питања указују на то да се још веома слабо препознаје важност родно осетљивог језика и утицаја који рано образовање може имати на развој родне пристрасности. Такође, на основу прикупљених одговора, дошли смо до закључка да су чак и они практичари који су декларисали високу свест о родним улогама описали родно понашање као природно (нпр. природна селекција играчака). Све у свему, ови налази указују на то да иако практичари у предшколском образовању у Словачкој генерално препознају важност промовисања родне равноправности, можда постоји потреба за циљанијом обуком и подршком која би им помогла да развију знање и вештине потребне за ефикасно решавање родних питања у свом раду.

Родитељи

Слично одговорима практичара, родитељи генерално изјављују да разумеју и промовишу родну равноправност. Међутим, они немају тенденцију да се намерно супротставе родним стереотипима (већина њих није дала примере ефикасних стратегија).

Упркос општем недостатку проактивног приступа, анализа упитника за самооцењивање и упитника за родитеље омогућила нам је да прикупимо праксе које сматрамо корисним у контексту ситуације у Словачкој.

Италија

Предшколске установе

У Италији, већина оних који су попунили упитник за самооцењивање о родној равноправности били су васпитачи (75%), заједно са менаџерима/координаторима (10%), који долазе скоро искључиво из региона Умбрије. 70% од укупног броја испитаника (укупно 20) одговорило је да им је познат концепт рода и родне равноправности, углавном мислећи на стереотипе везане за женску и мушку боју, као и за женске и мушке играчке. Ова врста родних стереотипа се такође наводи као извор дискриминације којој су сведоци или лично познају током свог искуства. Стога сматрају да су у стању да идентификују и делују против родне дискриминације. Само 5% испитаника је навело веома низак ниво способности у овој области.

У области праксе и места рада са децом (одељак 2), васпитачи углавном сматрају да дечаци и девојчице у ПВО окружењу нису много погођени родним стереотипима, а то потврђује и њихова способност да користе родно осетљив језик (90% практичара је одговорило да им одговара родно осетљив језик). Међутим, када су замољени да дају примере родно осетљивог језика, као и образовних пракси усвојених у окружењу, мали број њих није одговорио или нје одговорио како треба.

Приликом описивања занимања одраслих, већина испитаника је навела да води рачуна да користе и мушке и женске форме занимања.

Практичари су такође одговорили да користе активности и материјале који су инклузивни и дају једнаку заступљеност дечацима и девојчицама. У овој области дали су значајне примере, као што су књиге фокусиране на паритет мушкараца и жена, активности неге дечацима, камионе и аутомобиле девојчицама, играње улога које нуде „типичне мушке“ улоге девојчицама и обрнуто.

Што се тиче родне пристрасности у образовном процесу, на питање о технолошкој опреми која је доступна у вртићу, сви испитаници су изјавили да дечацима и девојчицама дозвољавају да опрему подједнако користе. Овај равноправан приступ потврђује се и када подстичу и дечаке и девојчице у развијању позитивног става, када раде емоције, као и у задавању задатака који нису родно стереотипни. У овом случају већина њих је пријавила образовну праксу да се и дечацима и девојчицама нуди чишћење, намештање и поспремање стола.

Међутим, на питање у којој мери образовне праксе доводе до будуће сегрегације у погледу разликовања између мушког и женског посла, већина испитаника сматра да имају прилично значајан утицај у овој области, иако вртићи, по мишљењу већине испитаника, имају родно осетљив наставни план и програм.

Чланови породице које васпитачи највише укључују у образовање и активности деце су родитељи за 70% испитаника, заједно са баком и дедом (15%).

На питање у којој мери већи број жена у предшколским установама и у образовању у раном детињству уопште доприноси јачању родних предрасуда и стереотипа, 60% испитаника је навело да то има прилично велики утицај. Већина испитаника (90%) није лично искусила дискриминацију на радном месту због родне припадности.

На основу резултата упитника, најрелевантнија област у којој васпитачи сматрају да их треба даље подржати кроз обуку, била је укљученост оца у образовање и негу деце, како природније користити и промовисати родно осетљив језик, ментални и физички развој код 0-3 деце практичне лабораторије са родитељима о родној равноправности.

Родитељи

Анкета родитеља, показује да су већина испитаника биле Италијанке. Они су генерално били упознати са концептом рода и родне равноправности, покушавајући да избегну стереотипну поделу кућних послова између девојчица и дечака. Они су потпуно уверени у важност обезбеђивања родно равноправног образовања својој деци. У односу на дигиталне уређаје и евентуалне родне разлике у њиховом нуђењу женској или мушкој деци, 81% испитаника сматра да су уређаји важни, али почев од старијег узраста.

Шта су родне предрасуде и стереотипи и зашто су важни?

Шта су предрасуде?

Предрасуде су унапред постављено мишљење о нечему, некоме или некој групи без доброг разлога или адекватног знања или искуства. Могу бити и позитивне и негативне.

Често су предрасуде безопасне, чинећи наш свет лакшим за управљање. Међутим, предрасуде могу бити деструктивне када се дешавају између појединаца или група људи на начин да негативно утичу на понашање једних према другима или при бављењу неком темом.

Мало нас може избећи предрасуде, како због нашег породичног и друштвеног васпитања, тако и због наше потребе да припадамо групи.

Људи са истинским предрасудама (фантастици) не мењају како се осећају или шта мисле, чак и ако им се покаже супротан доказ или се деси нешто што би нормално променило нечије мишљење о појединцу, групи или проблему.

Предрасуде се односе на осећања и уверења и могу утицати на нашу перцепцију. Постоји много доказа који показују да оно у шта верујемо заправо утиче на начин на који видимо догађај (тј. људи обично немају предрасуде због онога што виде и чују, али ће људе/догађаје видети или чути другачије због онога у шта верују.)

Шта је стереотип?

Стереотипизација је оно што се дешава када толико поједноставимо своје предрасуде о одређеној групи или роду људи да онда видимо све чланове те групе као да имају одређене, обично негативне, особине, нпр. гледамо све жене као пре-емотивне, све мушкарце као агресивне.

Веома нам је тешко да избегнемо стереотипе јер наша култура, наши медији, а често и политичари подстичу стереотипе.

Стереотипи су понекад састављени, као и предрасуде, од одређеног степена истине и лажи. Али, стереотипи намећу све дате карактеристике свим појединцима, без обзира на степен или одређену истинитост навода.

Предрасуде и стереотипи се углавном односе на осећања и ставове. Осећања се негују кроз наше детињство, заједницу и друштво, и често су, до зрелости, инстинктивна. Иако је важно да препознамо обим наших сопствених предрасуда о многим групама, оно што **радимо** и како се **понашамо** као резултат је то на чему морамо да порадимо.

Оно што је најважније није да ли нам је тешко да имамо осећања љубави према било којој групи, или чак да ли осећамо предрасуде према њима, већ да ли та осећања одређују наше понашање, структуре и институције у нашем друштву.

Родни стереотипи су дубоко укоренењено и уобичајено питање у свим друштвима и у сваком тренутку. Стереотипи одржавају неједнакост и јачају предрасуде о томе шта ће се некој особи допасти, шта ће облачити или како ће се понашати, који посао треба да ради само зато што припада одређеној групи. Када је у питању родна припадност, стереотипи се заснивају на претпоставци да ће сви дечаки бити исти и волети исте ствари, а све девојчице ће бити исте и волети исте ствари. Ово врши притисак на дечаке и девојчице да се уклопе у одређене појмове „мушкости“ и „женствености“ који заиста могу ограничити малу децу. Стереотипи утичу на активности у које се деца укључују, њихова интересовања и вештине – и, на крају, на улоге које преузимају у друштву као одрасли⁴.

Примери уобичајених стереотипа и перципираних родних улога:

	ДЕЧАЦИ	ДЕВОЈЧИЦЕ
ОЧЕКИВАЊЕ	Снажни, авантуристички, практични, груби, вође, неосећајни „момци не плачу“, воле да се прљају, агресивни, независни, доминантни, одлучни, логични, асертивни, чврсти, стоици, активни, светски, бурни, храбри, изазовни, гласни.	Осетљиве, брижне, сујетне, нежне и „исправне“, слабе, зависне, пасивне, љубазне, интуитивне, подложне, емоционалне, нелогичне, причљиве, неодлучне, даје, тихе.
СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА	Играчке усмерене на: акцију, конструкцију, технологију, борбу и освајање. Друштвено јачање кроз: друштвене мреже, ТВ, ауторитете (родитељи и старатељи).	Играчке фокусиране на: лутке за бебе, кување, принцезе, уметност и занат. Друштвено јачање кроз: друштвене мреже, ТВ, ауторитете (родитељи и старатељи).
РОДНЕ УЛОГЕ	Мушкарци морају бити физички јаки, агресија је прихватљив део мушког понашања, спремност да се ризикује (суперхероји / акционе фигуре).	Од жена се очекује да високо цене изглед (бити лепа), попустљивост (фина, слатка, нежна), покорне улоге (принцезе).

⁴ Care Inspectorate Scotland, UK: Gender play in early learning and child care

Зашто је избегавање родних стереотипа важно у раним годинама?

Као што знамо, и предрасуде и стереотипи се заснивају на осећањима. Деца развијају осећај за препознавање осећања негде између друге и четврте године, па је то време када је најважније радити на активном развијању поштовања сваког индивидуалног избора који не штети другима или себи, и када позитивно осећање може бити развијени ка разноликости. Приступ родне равноправности значи да се помаже деци да се осећају добро без обзира на боју која им се свиђа око себе или да носе, без обзира на играчку коју желе да користе и да се играју. То такође значи да их научимо да обављају било који кућни посао на начин који одговара узрасту, без обзира на њихову родну припадност. Желимо да деца буду оно што желе да буду и да се осећају подједнако пријатно играјући фудбал или похађајући часове балета и тежећи широком спектру каријера и путева.

Спречавање родних стереотипа од малих ногу помаже да се зауставе негативне последице неједнакости и дискриминације јер може подржати децу да расту без ограничавања њихових избора очекивањима заснованим на њиховом роду. Пружајући деци окружење које подстиче неродне норме и очекивања, деца се могу осећати прихваћеније и слављеније због своје индивидуалности. Могу проширити своје аспирације и бити отворенија за широк спектар могућности да развију своје таленте за било шта.

Смањење сиромаштва

Пружање могућности деци да изабере да се играју и развију интересовање за оно што им је занимљиво да раде, значи да, док пролазе кроз образовни процес након тога, могу се осећати слободном да се баве својим талентима и интересовањима, да се осећају подједнако подржано да се школују што је више могуће и да се осећају пријатно у избору своје каријере. С обзиром на несвесни утицај пристрасности скривен у просторној и педагошкој организацији окружења, важно је да васпитачи активно промовишу контра-наративе и ад-хок акције како би превазишли родно стереотипни поредак. Када одрасту, имала би много већи избор запослења, задржала би послове за које су заиста заинтересована и самим тим живела од сопствених прихода, била би независна и слободна да доносе животне изборе на основу својих правих осећања, а не из потребе да финансијски преживе.

Спречавање насиља над женама

Само у Србији, 72% девојчица и 64% дечака у старосној групи 15-29 година пријавило је да су били изложени некој врсти родно заснованог насиља (Национални савет за младе, 2021). Агенција Европске уније за основна права (FRA) показала је да је широм ЕУ 44% жена искусило психичко насиље од партнера током свог живота. У истраживању Европског института за родну равноправност (EIGE), не-хетеросексуалне жене су међу групама које доживљавају психичко насиље у већој стопи од опште популације. Родна дискриминација и неједнакост су основни узроци насиља над женама и девојчицама, и упркос многим акцијама које се предузимају са тинејџерима и одраслима, и даље постоје различити третмани и ставови према мушкарцима и

женама. Нивои насиља над женама су значајно и доследно виши у друштвима, заједницама и односима где постоје традиционалнији, патријархални погледи на улоге мушкараца и жена. Због тога је од кључног значаја да и васпитачи и родитељи/породице мале деце имају знање, вештине и самопоуздање у свим фазама раног детињства како би се супротставили крутим и штетним родним стереотипима, промовисали једнако поштовање и третман и дечака и девојчица.

Ментално здравље и благостање

Гленон Дојл, аутор бестселера и блогерка која се борила са поремећајима менталног здравља каже да друштвене идеје о женствености и мушкости онемогућавају да мушкарци и жене буду у потпуности људи. Поента је да жене могу бити љуте, жестоке и јаке, а мушкарци нежни и рањиви, али ако људима није дозвољено да буду такве ствари, они ће се крити једни од других и патити. Потреба да се сакрију права осећања у друштвима са снажним, традиционалним родно заснованим моделима и стереотипима, почиње веома рано – оног тренутка када одрасли почну да показују негативне ставове према дечаку који воли плес или балет, или девојчици која би желела да игра фудбал. Деци је лако да перципирају ове ставове као „недовољно сам добар/ра“, „нисам вредан/на љубави и прихватања“. Ова осећања утичу на њихово самопоуздање, осећај сопствене вредности и опште ментално здравље. Круте традиционалне родне норме и родни стереотипи такође доводе до тога како ће вршњаци прихватити дете ако дете покаже интересовање за нешто што се традиционално сматра одговарајућим за други род. Штетни ефекти ових раних родних стереотипа такође утичу на децу касније у животу. Ово укључује доприношење ризику да девојчице прерано напусте школу, да напусте спорт, развију поремећаје у исхрани, доживе рану трудноћу, буду изложене различитим облицима насиља над женама које сматрају прихватљивим, и депресији. Због наших друштвених родних норми, постоји стереотип да дечаци и мушкарци не би требало да изражавају своје емоције јер их то чини превише женственим, slabим, и због тога обично покушавају да изгледају емоционално јаки када се суоче са тешким животним догађајима и ретко траже помоћ када се суочавају са менталним здравственим проблемима. Истраживања показују да би свака пета жена размислила да затражи помоћ ако се суочи са менталним проблемима, док би само један од десет мушкараца то размотрио.

Подаци показују да у покушају да испуне очекивања да дечаци морају да буду јаки, то их подстиче на ризично понашање у ранијем узрасту, упуштају се у физичко насиље у много већој мери него девојчице и имају више проблема у управљању емоцијама и конфликтима.

Образовање и избор каријере

Као што смо већ рекли, родни стереотипи такође утичу на то како деца замишљају своју будућност. Стереотипи терају децу да виде одређене опције као отворене за њих, док друге ни не виде, без обзира на њихов истински интерес, таленат или жељу. Овај рани утицај има дугорочне последице у избору спорта, врсти избора школе и касније у избору каријере. Ово

може имати облик да девојчице осећају да не могу да буду заинтересоване за игру са коцкама и аутомобилима или да граде каријеру инжењера, а дечаци да осећају да не би требало да покажу вештине за негу или граде каријеру васпитача у вртићу. Истовремено, дечаци могу осећати да не би требало да бирају балет или плес, а девојчице никада не би требало да размишљају о фудбалу или боксу.

Како оспорити родне стереотипе

Почните од себе

Важно је да будете свесни различитих начина на које родна припадност може створити неједнаке могућности или искуства за децу у вашем вртићу/предшколској установи. Горе смо навели само неколико озбиљних и дугорочних ефеката. А у анкети током тестирања наших алата, већина стручњака и других људи који раде у ПУ установама изјавила је да су свесни важности промовисања родне равноправности.

Период тестирања алата за самооцењивање је такође показао сваком испитанику да постоје ситуације, тренуци или дискусије када понекад свесно, али много пута несвесно сви показујемо одређени ниво предрасуда или деловања заснованих на родно заснованим стереотипима у себи.

Зато алат за самопроцену увек може бити згодан за проверу себе и сопствених реакција. Бити свестан сопствених предрасуда и начина на који оне утичу на наше понашање и уочавање стереотипа када су присутни је важан корак ка оспоравању родних стереотипа. Лична рефлексивност је једна од улазних тачака у процес целоживотног учења свих људи и одличан почетак у идентификацији начина на које можете почети да разбијате стереотипе и родну неравноправност у вашим јаслицама, вртићу или предшколској установи.

Процените однос броја дечака и девојчица у вашој групи

Деца уче из свега што виде и од свих са којима су у контакту. Полне и родне разлике почињу да примећују око друге године, али сами немају негативан став према другом роду и полу. Развојно пролазе кроз фазу када развијају позитивну пристрасност према „својој групи“, али је тај развој мање строг ако је у групи мање-више једнак број дечака и девојчица. Дакле, добро је обратити пажњу на то колико дечака, а колико девојчица имате у групи. Можда ћете желети да се распитате о неколико ствари:

- Да ли постоји родна равнотежа на нивоу јаслица, вртића или предшколских установа у броју уписаних дечака и девојчица?
- Да ли је доступност јаслица/обданишта/предшколске установе једнак за дечаке и девојчице?

- Како се формирају групе – да ли постоји политика на нивоу јаслица / вртића / предшколског узраста како се формирају групе?
- Да ли постоји начин да се утиче на добру родну равнотежу дечака и девојчица у вашој групи?

Процените своје окружење, материјале и играчке

Погледајте своје окружење и урадите „родну“ процену собе и простора за игру.

- Да ли деца истог рода фаворизују одређене делове собе? Ако јесте, разговарајте са децом о томе зашто воле или не воле да се играју тамо; можда мисле да је простор „намењен дечацима“ или „намењен девојчицама“. Ако је то случај, разговарајте са децом о томе зашто свако може да се игра у било којој области и са било којом играчком. Можете размислити о мешању области и материјала широм простора за игру како бисте подстакли коришћење свих области и делова собе на више родно инклузиван начин.
- Размислите о томе како организујете простор. Присуство „кућног угла“ и деал са коцкама може несвесно да одвоји девојчице и дечаке. Кућни кутак можете украсити фотографијама неких познатих куvara који су мушкарци и који су жене, што може сугерисати да је простор и за дечаке и за девојчице. А деца можете причати приче о људима чије сте фотографије/постере/слике као куваре користили за украшавање простора.
- Поставите постере који приказују одрасле на нестереотипним пословима, на пример и жене и мушкарце ватрогасце, пилоте или политичаре, балетске играче, медицинске сестре или васпитаче у вртићу. Ово ће помоћи да се сва деца подстакну да се играју у свим областима, да разговарају о пословима на родно недискриминаторни начин, али ће вам такође помоћи као увод за покретање разговора са родитељима о њиховим родним стереотипима.
- Имајте више од једне „мушке“ и „женске“ лутке у простору за игру или кућном углу, као и лутке различитих узраста и националности. Ако користите персонализоване лутке у свом раду са децом, побрините се да направите бар један пар персонализованих лутака („дечак“ и „девојчица“ и карактеристике, породичну ситуацију и профил за обоје пре него што уведете ову методу у свој рад са децом.
- Прегледајте материјале и слике који се користе са децом како бисте били сигурни да укључују родну разноликост, нестереотипне слике и различите породичне структуре, као што су родитељи самохране или истог пола.
- Прегледајте дидактички материјал у свом окружењу – играчке и књиге. Да ли промовишу одређене начине кави треба да буду девојке или дечаки/мушкарци или жене? У књигама прича за децу често се појављује више мушких него женских ликова или уопште нема женских ликова. Додајте књиге са позитивним, снажним сликама девојчица, као и са нежним, брижним ликовима

дечака. Или креирајте нове књиге са таквим ликовима. Тежња ка равнотежи значиће да сва деца имају широк спектар узора.

- Уверите се да реквизити за облачење и играње улога нуде разноврсност и да нису ограничени на костиме који могу бити намењени посебно дечацама или девојчицама. Размислите о преласку са обезбеђивања готових костима суперхероја или принцеца на пружање разних општих типова одеће коју деца могу креативно да користе за облачење.
- Имајте низ недовршених материјала који се не доживљавају као родно специфични – на пример игре са неповезаним деловима, боје и занати који инспиришу креативност и узбуђују сву децу да се играју њима. Већина активности и играчака треба да буду „родно неутралне“.

Процените како користите дигиталне алате са децом и њиховим породицама

Препоручљиво је не излагати малу децу превише дигиталној технологији, посебно када многи родитељи то већ раде код куће. Међутим, ми живимо у дигиталном свету и многи васпитачи користе бар мало дигиталне технологије у раду са децом. Из бројних анкета видљиво је да су најчешће коришћени уређаји таблети, мобилни телефони, а најчешће коришћени канали у вртићима и предшколским установама су Јутјуб, музички и цртани канали. Неки дигитални уређаји не укључују велики део „времена испред екрана“, као што је камера или сама музика. Када користите било који од дигиталних уређаја, можете проценити:

- Да ли и дечаца и девојчице показују слично интересовање за дигиталне уређаје. Такође може бити да неки од њих немају приступ њима код куће и не знају шта су, или због недостатка поверења у њихово коришћење избегавају да им се приближе из страха. Ако доследно једна родна група показује више интересовања од друге, можете одлучити да разговарате са децом о разлозима, а затим осмислите активности које ће им помоћи да се боље упознају и постану сигурнији у коришћењу дигиталних уређаја.
- Да ли одређене уређаје чешће користи једна родна група. Опет, то може представљати прилику да се са децом разговара у чему тај уређај може да помогне, како функционише и како да га користи.

У свим овим разговорима са малом децом, и кад год користите било који дигитални уређај, такође треба да наглашавате да је забавније активно креирати игрице и играти се него бити пасивни посматрач, требало би да користите уређаје заједно са децом и да им не дозвољавате да користе то на дужи временски период.

- Да ли сви родитељи/породице деце у вашој групи имају приступ одабраним дигиталним уређајима у комуникацији са њима. Да ли сви користе електронску пошту? Да ли имају Вајбер/WhatsApp или било коју другу апликацију на свом телефону и познају их? Да ли су сви писмени да могу да читају ваше поруке? Ако је могуће, покушајте да у дигиталну комуникацију укључите оба родитеља, а не само мајке.

- Проверите да ли је нека од друштвених мрежа или платформи које бисте желели да користите за дељење информација доступна свим родитељима и породицама деце и да ли би им било потребно упутство за коришћење. Упознавање родитеља и породице са дигиталним уређајима такође помаже у разбијању родно засноване неједнакости у дечијем коришћењу њих.

Проверите језик који користите и интеракцију са децом

Анализирајући одговоре на само-процењивање стручњака у ПВО, било је јасно да се многи васпитачи не осећају пријатно да користе родно осетљив језик за професије чији назив указује на родну пристрасност за оне који их обављају (тренер, пилот, ватрогасац, итд.). Различити језици пружају различите могућности за коришћење родно осетљивог језика при именовању различитих професија, а на неким језицима називи неких професија не звуче уобичајено када се промене да би се прилагодили родно неутралним облицима.

Међутим, у свакодневној комуникацији, речи које користимо да комуницирамо такође утичу на то како размишљамо и делујемо. Размислите да ли оно што кажете деци јача родне стереотипе, и ако је тако, учините свесни напор да користите неутралнији и инклузивнији језик. Ово ће помоћи њиховом разумевању да свако може било шта да ради или воли, без обзира на род. Неки од примера о којима обично не размишљамо:

- Покушајте да поздравите децу са „здрaво свима“ или „децо“ уместо „здрaво дечаци и девојчице“.
- Похвалите дететову вештину упоређујући је и са мушким и са женским узорима.
- Користите исте речи ласкања за девојчице и дечаке.
- Реците дечацима да је у реду бити уплашен, узнемирен или емоционалан.
- Реците девојчицама да је у реду да се љуте и да то изразе на здрав начин.
- Похвалите сву децу када деле и показују сарадљиво понашање са другом децом.
- Размислите да ли се према девојчицама и дечацима који плачу понашате исто – зашто?
- Размислите да ли различито третирасте ометајуће понашање дечака и девојчица – зашто?
- Размислите да ли више комуницирате са дечацима или девојчицама – зашто?
- Разговарајте са децом о томе како разумеју род и сексизам. Мала деца могу имати јаке идеје да одређена играчка или понашање није прикладно за њихов род. Када дете каже да нешто „није за девојчице“ или „није за дечаке“, питајте га зашто и истражите то са њима.
- Супротставите се понашању које показује знаке родне дискриминације, на пример: коришћење родне припадности као увреде, као што је рећи некоме да „баца као девојчица“ или да је „неваљао као дечак“; понижавање друге деце због њиховог избора одеће или играчке; ако неко каже „девојчице/дечаци не би требало/не могу то да раде“, питајте зашто?

Претворите супротстављање у дискусију уместо у критику. Питајте их зашто тако размишљају. Шта није у реду са тим избором играчке? Објасните зашто су стереотипни или коментари са предрасудама неприхватљиви – наведите примере веома успешних људи у тој области као одраслих и мушкараца и жена. Покушајте да уђете дубље у то, зашто ваша деца тако осећају и то им може помоћи да развију сопствене критичке мисли. То ће помоћи да их усмери ка томе да ствари виде равноправније.

- Предложите алтернативне текстове и идеје за дечију игру и приповедање. Строго дефинисане родне улоге у многим дечјим ТВ програмима и филмовима су веома утицајне. Можете предложити нове приче са херојским принцезама које спашавају принчеве или постављају девојчице као градитеље или змајеве а дечаке у брижним, посредничким и домаћим улогама.
- За игре са костимима, јасно наведите да сва деца могу да се облаче у коју год одећу одаберу и избегавајте претпоставку да дечаци само желе да буду гусари, а девојчице само принцезе.

Процените своју комуникацију са родитељима/породицама/старатељима о родној равноправности

Резултати алата за само-процењивање које су тестирали родитељи у Србији, Словачкој и Италији, показују да у породицама постоји значајан ниво родно заснованих предрасуда и стереотипа, иако декларативно већина родитеља и породица наводи да су свесни родне неједнакости и да су вољни да активно раде на родној равноправности међу својом децом. Већина практичара је такође изјавила да ће им бити потребна већа подршка у смисленом ангажовању родитеља. Очигледно је да практичари да би развили осећај удобности деце у бављењу и игрању било каквих игара које интересују дете, без обзира на род, морају помоћи родитељима да заиста схвате утицај родне неравноправности, да сагледају улогу коју родитељи могу имати, као примарни неговатељи, у обликовању здравих ставова деце према роду. Њихову улогу у развијању друштвених ставова према роду треба препознати када се развија приступ борби против родне неједнакости.

Родитељи и старатељи треба да играју важну улогу моделирајући поштовање и једнакост у односима; супротстављање ригидним и штетним родним стереотипима; и промовисање различитих интересовања, могућности и искустава за сву децу. Да бисте помогли у томе, можете:

- осигурати да су сви посетиоци свесни посвећености ваше институције родној равноправности и да препознају своју улогу у борби против родно заснованих стереотипа
- подржати своје колеге да доследно одговарају на сексистичке коментаре родитеља и деце. Важно је да одговор буде искрен, и не само једнократна акција, већ да се планира као процес.

- осигурати да никаква комуникација са родитељима и старатељима не имплицира да је нега искључиво одговорност жена. С тим у вези, можете укључити оба родитеља или старатеља у групе наставник/родитељ на платформама друштвених мрежа за комуникацију и осигурати да информације стижу до оба родитеља или старатеља.
- подстакнути родитеље и старатеље да подрже родну равноправност подизањем њихове свести о томе како стереотипи ограничавају децу у изражавању својих талената, достизању свог пуног потенцијала и остваривању својих интереса не само док су деца већ и током живота.
- да се не обесхрабрите ако је настава о родној равноправности у супротности са оним што деца уче код куће. Стварањем атмосфере подршке и окружења у којем сва деца могу да учествују у свим активностима, истовремено подстичући родитеље, чланове породице и старатеље да то разумеју и подржавају у најбољем интересу свог детета, постићи ћете промене. Чак и ако изгледају као мали успеси.
- замолити родитеље и старатеље да размисле о улогама и задацима које деле људи у њиховом домаћинству и други одрасли у и ван куће (као што су кување, чишћење, прање аутомобила, управљање финансијама у домаћинству, одвођење деце у парк или спорт и одлазак на посао) и како могу утицати на децу.
- охрабрујте децу да се друже без обзира на родну припадност и нагласите да је једино важно колико се добро слажу без обзира на њихов изглед, порекло или било коју другу карактеристику укључујући и род.
- замолите родитеље и старатеље да размисле о томе како награђују или дисциплинују понашање и дају похвале или критике за исто понашање својој деци. На пример, похвалити и дечаке и девојчице што су уредни или активни у физичким активностима. Или кроз изјаве као што су „дечаци не плачу“ или „дечаци ће бити дечаци“ да би се оправдало непримерено понашање.

Проверите да ли ваш вртић/обданиште/предшколска установа има политику родне равноправности

Као практичар, ви сте у директном контакту и радите са децом и њиховим родитељима/породицама или старатељима, али сте и део групе људи који обликују атмосферу читавог ПВО или јаслица/вртића/предшколске установе. У свим земљама постоје национални документи (закони, ратификоване међународне конвенције) које спречавају било какву дискриминацију, међутим, на свом путу до појединачне ПУ и у комбинацији са локалним предрасудама, стереотипима и дубоко укореваном поделом родних улога, често се у свакодневной пракси не размишља о њиховој строгој примени. ПУ и људи повезани са њима губе из вида последице родне дискриминације осим ако није драстична. Стога је добра идеја да се развије и имплементира политика родне равноправности на нивоу ПУ. Политика ће помоћи да се обезбеди конзистентност праксе у целој установи како би се осигурало да сви управници,

практичари и чланови стручног тима разумеју шта се од њих очекује и улогу коју сви укључени у рад могу да имају у унапређењу родне равноправности. Такође ће помоћи васпитачима да размисле о својој улози, доприносу и пракси. Истовремено, говори родитељима и потенцијалним родитељима о томе каква је ваша ПУ – њене вредности и обавезе и шта се очекује да се прихвате ако упишу своју децу тамо.

Политика родне равноправности може бити изјава која каже да сте инклузивна установа, да је посвећена родној равноправности и да дечази и девојчице имају исте могућности.

Познајете своје окружење или јаслице/обданиште/предшколску установу и можете предложити прилагођавање и састављање политике вашој ситуацији, или можете ојачати тренутну и постојећу националну политику додавањем неколико додатних реченица. Можете предложити додавање реченице о активном промовисању позитивних ставова и пракси које подржавају родну равноправност. Можда бисте такође желели да додате нешто што ће дефинисати вашу посвећеност једнаком приступу свој деци у вашем Статуту. Најбоље је укључити и особље и родитеље, породице и неговатеље у процес и било коју релевантну доступну обуку.

Смислите идеје према примерима добре праксе других

У овом приручнику представљамо и примере добре праксе прикупљене из Србије, Словачке, Италије и других земаља Европе. Ови примери су разврстани по областима квалитета како су дефинисане у Европском оквиру квалитета за предшколско васпитање и образовање⁵ на основу тога на коју област квалитета највише утичу, иако многе од ових пракси утичу на неколико области квалитета. Додали смо и аспект коришћења дигиталних алата јер је употреба дигиталних алата и уређаја повезана са више од једне области квалитета и постала је саставни део живота и одраслих и деце.

---

⁵ [chrome-extension://efaidnbmninnibpcjpcglcfindmkaj/https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0605\(01\)&rid=4](chrome-extension://efaidnbmninnibpcjpcglcfindmkaj/https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0605(01)&rid=4)

1 Доступност

Пример у Бугарској	
Назив активности	ИГРЕ, СПОРТ И ИГРАЧКЕ КАО СРЕДСТВА ЗА СУЗБИЈАВАЊЕ РОДНИХ СТЕРЕОТИПА МЕЂУ ДЕЦОМ
Локација	Бугарска, Софија, округ Красно Село
Трајање	Школска година
Образовна установа/организација	Вртић №8 „Проф. Елка Петрова”
Контакти	Синдикат бугарских учитеља (СЕБ)
Област/и интервенције	☒ Доступност ☐ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Основни циљ активности је подстицање активне сарадње између девојчица и дечака у духу родне равноправности укључивањем у широк спектар рекреативних и спортских активности, са циљем промовисања образовног окружења без стереотипа
Кратак опис реализованих активности	Активност је одиграна реализацијом заједничких активности, како у затвореном, тако и на отвореном, наглашавајући важност да деца следе своја интересовања, без обзира на то шта се традиционално сматра прикладним за дечаке и девојчице. У ствари, све играчке/игре/спортови/активности (нпр. слагалице, лутке, конструкциони сетови итд.) су биле доступне свој деци и нису додељене по родној припадности. Активност је такође била усмерена на укључивање деце у игре везане за њихово васпитање у породици и кућне обавезе, како би се супротставила претпоставци да постоје родно типични кућни послови.
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Побољшању доступности квалитетном ПВО на инклузиван начин • Унапређивању развоја планова и програма рада заснованих на педагошким циљевима, вредностима и приступу који омогућавају деци да остваре свој пуни потенцијал на холистички начин.
Циљна група	деца од 5-6 година
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	

Пример у Италији	
Назив активности	ПРОМОВИСАЊЕ РАЗВОЈА ДЕЧЈИХ ВЕШТИНА И СПОСОБНОСТИ КРОЗ ПЕДАГОШКИ ПРИСТУП ЗАСНОВАН НА РОДНОЈ РАВНОПРАВНОСТИ
Локација	Италија, Кампаниа
Трајање	Стално
Образовна установа/организација	39° Circolo Didattico G. Leopardi
Контакти	albina.arpaia@gmail.com
Област/и интервенције	☒ Доступност ☐ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Основни циљ активности је јачање и интеграција димензије родне равноправности у предшколски систем и сузбијање родних стереотипа и предрасуда.
Кратак опис реализованих активности	Активност се спроводи усвајањем родно засноване педагогије која има за циљ да помогне деци да остваре свој пуни потенцијал без обзира на род. Као део Трогодишњег плана образовне понуде, активност доприноси гарантовању да су различите игре слободно доступне дечацима и девојчицама и да на тај начин могу да развију своје вештине и способности у оквиру образовног окружења без пристрасности.
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Побољшати приступ квалитетном ПВО на инклузиван начин • Подржати професионализацију особља које ради у ПВО контекстима, укључујући руководеће особље • Унапредити развој наставних планова и програма заснованих на педагошким циљевима, вредностима и приступима који омогућавају деци да остваре свој пуни потенцијал на холистички начин • Промовисати праћење и процену напретка кроз успостављање и пружање висококвалитетног ПВО.
Циљна група	деца од 3 до 5 година
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за више информација	

Пример у Словачкој	
Назив активности	ИНКЛУЗИВНИ РАСАДНИК - РАСАДНИК ЗА СВЕ
Локација	Словачка
Трајање	Од јануара 2021, у току
Образовна установа/организација	Приватни вртић „Розманита“
Контакти	Ela Dusíková, operačná riaditeľka rastiemespolu@rozmanita.sk +421 911 648 103 Račianska 80, 831 02 Bratislava
Област/и интервенције	☒ Доступност ☐ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	<p>Вредност родне равноправности је интегрисана у трансверзални инклузивни приступ вртића. Визија организације је да изгради инклузивни развојни центар за све који би понудио квалитетан, и мерљив модел инклузивног вртића, школе и заједнице који може да се реплицира. Инклузивни приступ у вртићу огледа се у следећим принципима:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вртић прихвата и развија сву децу, заједно радимо на деконструкцији баријера уколико се идентификују; деца су прихваћена и третирана као једнака без обзира на њихово социјално порекло, етничку припадност, матерњи језик, здравствено (не)способност, род или пол, породичну ситуацију. - финансијски доступан - Материјална ситуација породице не представља потенцијалну баријеру да дете буде прихваћено. Вртић нуди индивидуализован приступ у погледу плана школарине (укључујући стипендије). - физички доступно и инклузивно физичко окружење - Окружење је дизајнирано тако да се има у виду варијабилност у потребама детета (нпр. доступно деци са сметњама у кретању, визуелним/сензорним сметњама). - систем учења пун поштовања и индивидуализован - Свако дете учи у складу са индивидуалним потребама без пројектовања општих очекивања на основу узраста, рода,

	<p>културног или друштвеног порекла</p> <p>- главни фокус је на развоју вештина за будућност све деце - - Вештине и компетенције које ће бити неопходне у будућности су посебно креативност, критичко мишљење, дигиталне вештине, брига о менталном здрављу, отпорност на промењене услове, способност вредновања различитости заједнице или тима.</p>
Кратак опис реализованих активности	<p>Розманита остварује родну равноправност на различитим нивоима:</p> <p>Родно осетљив језик на веб страници, друштвеним медијима, информативним материјалима и другим релевантним интерним материјалима,</p> <p>Родно осетљив језик у свакодневној комуникацији са децом и њиховим породицама</p> <p>Родна равноправност у физичком окружењу организације избегавајући родне стереотипе у бојама, родно организованим просторима за игру итд.</p> <p>Родно неутрална/инклузивна организација образовних материјала, играчака и игара у групи.</p> <p>Родна равноправност се огледа у индивидуалном приступу у процесу учења развијању потенцијала сваког детета без обзира на његов род и пол.</p> <p>Уважавајући и родно неутралан приступ у комуникацији и учествовање породице. Розманита организује редовне друштвене догађаје укључујући различите врсте активности и нуди могућности свим члановима породице да допринесу и обогате заједницу Розманита породица.</p> <p>Дигиталне компетенције за све – један од важних образовних циљева је развој дигиталне компетенције уз коришћење таблета и Веб-бот робота.</p>
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Промовисање вредности инклузивне заједнице и различитости кроз свакодневну праксу • родно осетљив/свестан приступ интегрисан у шири инклузивни образовни програм у свему • стварање безбедног простора и пријатног окружења за децу (и њихове породице) која су била искључена / неприхваћена у другим вртићима (нпр. деца са сметњама у развоју, деца страног порекла, деца из ЛГБТ+ породица), деца која нису у складу са родним очекивањима
Циљна група	деца од 2 до 6 година
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☒ Приватно финансирање
Линк за даље информације	www.rozmanita.sk

2 Запослени

Активност у Шведској

У експерименту у шведским предшколским установама, од васпитача се тражило да прегледају видео снимке себе са децом, да идентификују суптилне разлике у начину на који су комуницирали са дечацима и девојчицама. Многи су открили да користе више речи и сложеније реченице са девојчицама. А када су помагали деци у гардероби, помагали су дечацима да се обуку више него девојчицама и очекивали су да се девојчице саме облаче.

Затим су замољени да размисле о ономе што су видели користећи следећа питања као смернице:

- Које су неке од мојих предрасуда, вредности и веровања у вези са родом?
- Како ове родне вредности/веровања могу утицати на начин на који ја комуницирам са децом? Да ли се другачије бавим дечацима и девојчицама?
- Како да моделујем позитиван став о родној равноправности у својим свакодневним активностима, акцијама и разговорима са децом? Шта већ радим?
- Како могу промовисати и ојачати родну равноправност у својој пракси?

Када се разматра да ли је нешто родно одређен стереотип, коришћена су следећа питања:

- да ли би ово било исто за оба пола?
- зашто је то тако? - да ли је тако само зато што је одувек тако било?
- да ли је то поштено? - да ли вам се то чини једнаким и сличним? Или супротно?

Након размишљања о виђеном, предложена је листа питања за развој обуке у оквиру стручног усавршавања за развој родно непристрасног приступа у раду са децом и позван је спољни консултант да организује серију обука на основу ових питања.

Пример у Словачкој	
Назив активности	РОДНА РАВНОПРАВНОСТ У ВАСПИТНОМ ТИМУ
Локација	Кошице, Словачка
Трајање	Од 2022, у току
Образовна установа/организација	Сукромна матерска школа (приватни вртић)
Контакти	Лискрова, Кошице-Старе место Матерска школа а Детске Монтессори центрум Лискрова 3 040 01 Кошице Директор: 055 / 622 33 65; 0903 272 450
Област/и интервенције	☐ Доступност ☒ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	- Смањити родно заснован поглед на васпитачку/наставничку професију у предшколском и основном образовању - омогућити окружење које нуди узоре за дечаке и девојчице, укључујући брижне мушкарце; - обогатити образовни тим родном разноликошћу
Кратак опис реализованих активности	Приватни вртић са Монтесори центром фокусиран је у процесу регрутовања на подстицање васпитача из различитих средина и на васпитаче који се идентификују као мушкарци. Кампања запошљавања била је усмерена на мушкарце који би разматрали неколико позиција и ширили информације да тим у вртићу поздравља различитост.
Активност је допринела:	У вртићу ради неколико мушкараца на позицији васпитача што је веома јединствено у поређењу са другим вртићима у Словачкој. Деца (још) нису суочена са родном сликом васпитачке професије, а родитељи су суочени са ситуацијом изван родних стереотипа са веома позитивним повратним информацијама.
Циљна група	деца од 2 до 6 година
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☒ Приватно финансирање
Линк за даље информације	Súkromná základná škola, Masarykova 19/A, Košice Exkluzívna ponuka (sukromnazslermontovova.sk)

Пример у Словачкој	
Назив активности	КАКО РАЗГОВАРАТИ СА ДЕЦОМ О СЕКСУАЛНОСТИ
Локација	Преко интернета
Трајање	Од 2022, у току
Образовна установа/организација	inTYMYta (NGO)
Контакти	Tel: 0950482510 Email: zuzana@intymyta.sk Email pre médiá: radka@intymyta.sk
Област/и интервенције	☐ Доступност ☒ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Подићи компетенције наставника у превенцији сексуалног злостављања деце и повећати њихово разумевање свог тела, интимности, комуникације с поштовањем итд.
Кратак опис реализованих активности	Тим ИНТИМИТА је развио различите наставне материјале и едукативне програме за васпитаче, учитеље и децу о сексуалном образовању. Ови програми и материјали су организовани према главним темама и узрасту деце, укључујући узраст од 5 до 8 година. Релевантни резултати за предшколско образовање су: Приручник за родитеље и васпитаче „Како разговарати са децом о сексуалности. Brožúrka – Ako sa deťmi rozprávajú o sexualite – intymyta који укључује и циљеве образовања за различите узрасте. Едукативни програми који се могу организовати за наставно особље на различите теме.
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Повећана дискусија о важности сексуалног образовања као превенције сексуалног злостављања деце и сексуалног насиља. Покушава да дестигматизује сексуално образовање и унесе га у школе. • Пројекат такође пружа васпитачима образовне материјале и могућност да присуствују интернет или уживо обукама.
Циљна група	деца од 5 до 8 година
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	intymyta – Vzťahovou a sexuálnou výchovou k zdravej, férovej a rešpektujúcej spoločnosti

Пример у Словачкој	
Назив активности	РУЖИЧАСТИ И ПЛАВИ СВЕТ
Локација	Преко интернета
Трајање	2005 – 2008 – активан пројекат; резултати пројекта су доступни
Образовна установа/организација	inTYMYta (NGO)
Контакти	ASPEKT, Mýtna 38 811 07 Bratislava + 421 2 5249 1639 + 421 918 479 677 aspekt (zavinac) aspekt (bodka) sk
Област/и интервенције	☐ Доступност ☒ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	<p>Обезбедити васпитачима и другим образовним стручњацима наставне материјале и друге образовне алате (приручнике, визуелне материјале, видео записе, итд.)</p> <p>Подигнути њихову свест о улози образовања у родној социјализацији и важности увођења родне равноправности у образовање.</p> <p>Развијање родне осетљивости и компетенција наставника у идентификовању метода и активности за повећање родне равноправности и њихово спровођење у свакодневној пракси.</p>
Кратак опис реализованих активности	<p>Ружичасти и плави свет је био дугорочни образовни пројекат о процесу социјализације у одређене родне улоге. Пројекат је обухватао истраживачке активности, образовне активности (публикације, материјали, CD, радионице) и кампању подизања свести (вебсајт, извештаји на ТВ и радију).</p> <p>Главни резултати пројекта су: Публикација „Ружичасти и плави свет. Родни стереотипи и како они утичу на нас” која представља основну тезу родне теорије, резултате истраживања и податке који илуструју како родне улоге и стереотипи утичу на наш породични и јавни живот и како се то одражава на неједнакости нашег друштва. Публикација укључује и студије о улози образовања и породице, препоруке за постављање рода у све сфере итд. Користи се као образовни материјал за подучавање средњошколске деце, али и као образовни материјал у програмима обуке</p>

	<p>наставника на универзитетима или у неформалном образовању: čitáreň > Rodové stereotypy a rodová rovnosť > Ružový a modrý svet – ruzovamodrysvet.sk</p> <p>Акредитована обука/курс за наставнике и друге стручњаке у образовању – Родна равноправност као алат за друштвене промене</p> <p>Позориште – Неколико позоришних представа за децу и одрасле у сарадњи са луткарским позориштем „На раскршћу“ у Банској Бистрици. Креативне радионице за јавност и дискусије о родно сензитивном позоришту за јавност и стручњаке.</p> <p>Наставни материјали – Наставни материјали и активности засновани на приповедању објављени на веб-сајту, подељени и умножени кроз обуке за наставнике. učebňa > Rovnosť príležitostí pre školy – ruzovamodrysvet.sk</p>
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Побољшању доступности наставног материјала за активности обуке наставника • Подизању свести о родним стереотипима и раној социјализацији у детињству. • Побољшању доступности акредитованих модула обуке за наставнике.
Циљна група	Наставници, омладински радници, наставничка занимања
Финансирање	☐ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☒ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	Rodové stereotypy, rodová rovnosť, výchova a diskriminácia – ruzovamodrysvet.sk

Пример у Уједињеном краљевству	
Назив активности	МУШКАРЦИ У ПУ (MITEY)
Италија, Кампанија	Лондон, УК
Трајање	2019 – у току
Образовна установа/организација	Национално
Контакти	https://miteyuk.org/
Област/и интервенције	☐ Доступност ☒ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Да се развије „родно мешовито” особље у ПУ где добро награђени, високо обучени практичари обезбеђују, на родно флексибилне начине у свом окружењу, најбољи квалитет, родно осетљиво образовање и бригу за децу
Кратак опис реализованих активности	<p>Кампања је произвела информације и материјале засноване на најбољој пракси и доказима, на јасан и промишљен начин са образложењем фокусираним на представљање. Они су такође одржали конференцију 2019. године. Веб страница садржи информације, студије случаја, огласну таблу за послове за мушкарце и информације и обуку за послодавце, као и следеће материјале:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Повеља MITEY - Десет митова о MITEY - MITEY водич за регрутовање мушкараца - MITEY водич за комуникацију са родитељима о мушком особљу - MITEY водич за каријерне саветнике
Активност је допринела:	50 људи се до сада пријавило за Повељу, а процене сугеришу да ово представља око 1000 ПУ у Великој Британији. Још 500 људи је приступило материјалима на интернету и укључено је у базу података е-поште MITEY. Ставови према мушкарцима у ПВО су се побољшали и они који раде у сектору су много свеснији значаја промовисања родне равноправности. Сада је финансиран пилот пројекат стажирања у Великом Манчестеру, који подржава 12 мушких стажиста кроз њихову обуку другог нивоа
Циљна група	Мушка популација као потенцијални будући васпитачи
Финансирање	☐ Самофинансирајуће ☒ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☒ Приватно финансирање
Линк за даље информације	Fatherhood Institute/MITEY, UK: https://miteyuk.org/ Jeremy Davies, J.Davies@fatherhoodinstitute.org

Пример у Данској	
Назив активности	КРИТИЧКИ И КРЕАТИВАН ПРИСТУП ПЕДАГОГИЈИ
Италија, Кампанија	Данска
Трајање	у току, стална активност
Образовна установа/организација	“Røde Rose”, “Vesterbro Børnegård”, “KVL’s Børnehus”, “Børnhaven Jordkloden”, “Martha Hjemmet”, “Børnehusene Fredensborg” and “Tusindfryd”
Контакти	BUPL TRADE UNION kaba@bupl.dk
Област/и интервенције	☐ Доступност ☒ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Главни циљ активности је да се направи каталог заснован на истраживању са корисним инспирацијама за особље у ПУ
Кратак опис реализованих активности	Каталог заснован на истраживању представља презентацију како 7 ПУ имају критички и креативан приступ раду са друштвеним нормама. Презентација се развија око интервјуа са специфичним педагозима који су добро познати као пионери који су „критичари норми“ у овој области. Каталог илуструје позадину и практичне методе сваке укључене ПУ, као и начин којим се баве различитим концептима везаним за родно питање.
Активност је допринела:	• Подржати професионализацију особља које ради у ПВО контекстима, укључујући руководеће особље.
Циљна група	Педагози у ПУ / кључно особље
Финансирање	☐ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☒ Приватно финансирање
Линк за даље информације	

3. Оквирни план и програм

Пример у Шкотској, УК

Помагање деци да се играју маштовито како би се уклонила родна ограничења - Aberlour Family Support Centre, Langlees, Falkirk

Аберлоур центар за подршку породици у Ленглису део је помоћи Аберлоур Труста за дечију негу деци и породицама. Центар је регистрован код Инспектората за дечију негу као дневни боравак за децу узраста од 18 месеци до поласка у основну школу. Циљ породичног центра је да ради у партнерству са локалном заједницом пружањем низа услуга за промоцију, позитивну подршку и јачање капацитета породица да остваре свој пуни потенцијал. Центар пружа услуге у градском окружењу и оцењен је као „веома добар“ у свим кључним областима након инспекције у јулу 2015.

Веома се труде да помогну деци да се маштовито играју. Променом материјала за облачење у низ материјала је томе помогло и омогућило деци да буду много слободнија и креативнија. Раније су имали готове табарде и одећу која је понекад ограничавала децу. Поседовање низа текстура и боја омогућило је деци да се претварају да су много шири спектар ликова без родних ограничења. Боје нису повезане са родом и деца се подстичу да преузму низ улога. Три дечака су дизајнирала костиме да буду краљеви и користила плаве, розе и зелене материјале. Други дечак је од материјала направио одећу за принцезу. Овакви избори се охрабрују и не виде као проблем од стране друге деце или родитеља.

Слично томе, промене на отвореном простору довеле су до тога да деца уживају у низу могућности. Раније су многе играчке које су биле на располагању биле пластичне и понекад се сматрало да су специфичне за одређени род, као што су колица и усисивачи. Сада имају дрвене каде на точковима које омогућавају деци да одлуче шта ће бити. Ово је омогућило дечацима и девојчицама да преузму различите улоге и да не буду ограничени у својој игри. Раније се неки од дечака можда нису играли колицима, али сада радо користе каде на различите начине. И девојчице су на сличан начин много слободније и уживају у доступним опцијама активне игре.

Промене помажу васпитачима да подрже децу да развију своју радозналост и машту. Напорно су радили да помогну родитељима да схвате промене и користи за децу. Родитељи су се у почетку питали зашто су многе играчке нестале. Они су провели време доводећи родитеље и помажући им да схвате стварне користи за своју децу. Када се деца ослободе да се играју маштовито, то им помаже да стекну говорне и језичке вештине, као и да се забављају.

Пример у Италији	
Назив активности	VOLO CON TE ... ЛЕТИМ СА ТОБОМ
Италија, Кампанија	Различити региони Италије
Трајање	у току, стална
Образовна установа/организација	Разне италијанске школе
Контакти	<i>Bet She Can</i> sgollini@nexusconsultation.com
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☒ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Главни циљ активности је да се књига претвори у аутентичну прилику за дијалог, дискусију и самооткривање. На овај начин ће се побољшати самопоуздање деце, повећати свест о родним питањима, као и промовисати односи избегавањем и смањењем стереотипа и предрасуда.
Кратак опис реализованих активности	„Летим са тобом“ је радионица/лабораторија за децу, заснована на истоименој књизи „Летим са тобом“, коју је написала дечија списатељица Сабина Колоредо. Током радионице/лабораторије, деца истражују тему стереотипа играјући се и читајући књигу, радећи педагошке и активности игре како би заједно покушали да разумеју границе стереотипа и како им се супротставити. Организоване фокус групе, које укључују наставнике, родитеље и децу, имају за циљ да идентификују стереотипе којима свако може бити подвргнут и нагласити важност слободе избора, као и промовисање међугенерациског дијалога који подстиче развој личности и односа. сваког појединца.
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Побољшати приступ квалитетном ПВО на инклузиван начин • Подржати професионализацију особља које ради у ПВО контекстима, укључујући руководеће особље • Унапредити развој наставних планова и програма заснованих на педагошким циљевима, вредностима и приступима који омогућавају деци да остваре свој пуни потенцијал на холистички начин • Осигурати адекватно финансирање и правни оквир за пружање ПВО.
Циљна група	Деца, породице и остали чланови образовног особља
Финансирање	☐ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☒ Приватно финансирање
Линк за даље информације	

Пример у Србији	
Пример у Италији	
Назив активности	LEGGERE SENZA STEREOTIPI ... ЧИТАЊЕ БЕЗ СТЕРЕОТИПА
Италија, Кампанија	Различити региони Италије
Трајање	Од 2012 (у току)
Образовна установа/организација	Разне италијанске школе
Контакти	<i>Scosse Association</i>
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☒ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Основни циљ активности је стварање опсерваторије за промовисање родне равноправности међу децом усвајајући као полазну основу илустроване књиге као једно од главних оруђа за сузбијање родних предрасуда од најранијег узраста, будући да се читање књиге сматра аутентичном приликом дијалога, дискусије и самооткривања.
Кратак опис реализованих активности	Основне активности пројекта су курсеви обуке и семинари о деконструкцији родних стереотипа упућени васпитачима и члановима образовног особља. Штавише, успостављена је електронска база података, која се редовно ажурира, прикупљајући илустроване књиге које подстичу перспективу и приступ родној равноправности у сектору образовања у раном детињству. Књиге овог е-каталога бирају се кроз размену и размену идеја и утисака између учесника курсева и семинара, како би се подстакло њихово активно ангажовање у идентификацији и прикупљању књига које посебно промовишу позитивне моделе и примену најбоље праксе.
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Побољшати приступ квалитетном ПВО на инклузиван начин • Подржати професионализацију особља које ради у ПУ, укључујући руководеће особље • Унапредити развој наставних планова и програма заснованих на педагошким циљевима, вредностима и приступима који омогућавају деци да остваре свој пуни потенцијал на холистички начин • Осигурати адекватно финансирање и правни оквир за ПВО.
Циљна група	Васпитачи и друго особље које ради у сектору образовања
Финансирање	☐ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☒ ЕУ финансирање ☒ Приватно финансирање
Линк за даље информације	

Назив активности	СВЕТСКИ ПОЗНАТЕ ЖЕНЕ
Италија, Кампанија	Темерин, Србија
Трајање	Од марта 2023
Образовна установа/организација	Предшколска установа “Вељко Влаховић”
Контакти	puvvlahovic@paarabolanet.com
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☒ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Да се деца упознају са светски познатим женама (историјски и савременим), развијају свест да и жене могу да буду пилоти, возачи Формуле 1, пирати, научници, диригенти, боксери, астронаути и да то нису искључиво мушке професије
Кратак опис реализованих активности	Поводом Међународног дана жена, направљена је изложба фотографија и кратких прича које описују животе различитих познатих жена у заједничком простору. Избор жена је заснован на књизи „Приче за лаку ноћ за малу бунтовницу – 100 прича о изузетним женама“. Деца су показивала велико интересовање за приказане женске приче, а тражила су од родитеља да им изнова читају ове приче. Неки примери укључују и познате жене са инвалидитетом.
Активност је допринела:	Подизању свести деце, али и родитеља и особља о овим познатим женама, смањење стереотипа и предрасуда.
Циљна група	Деца, родитељи и особље
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	https://www.vrtictemerin.com/

Пример у Србији	
Назив активности	РЕСТОРАН „ПАТРОЛНЕ ШАПЕ“
Италија, Кампанија	Темерин, Србија
Трајање	Три месеца
Образовна установа/организација	Предшколска установа “Вељко Влаховић”
Контакти	puvvlahovic@paarabolanet.com
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☒ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Укључити децу у заједничке активности без обзира на родну пристрасност према различитим пословима
Кратак опис реализованих активности	Из интересовања деце за различите кухињске апарате, родила се идеја да се „направи ресторан“ где се храна спрема на различите начине користећи различите апарате, служи, плаћа, где би могло да се одигра све чишћење и припрема, сервирање и друге улоге. Деца су одведена у локалну пицерију где су посматрала рад у кухињи и трпезарији у ресторану. У вртићу су све то поново креирали. Уз помоћ родитеља и васпитача, правила се права храна, служила, јела и све послове су радила сва деца. Дискусија је била концентрисана на различите задатке и послове и како се они могу обавити без обзира на род.
Активност је допринела:	Подједнаком ангажовању и дечака и девојчица у прављењу теста, украшавању пица, припремању столова, сервирању, чишћењу и другим пословима
Циљна група	Деца од 3 – 6 година
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	https://www.vrtictemerin.com/

Пример у Србији	
Назив активности	РЕДОСЛЕД ПЛАНЕТА
Италија, Кампанија	Темерин, Србија
Трајање	2023
Образовна установа/организација	Предшколска установа “Вељко Влаховић”
Контакти	puvvlahovic@paarabolanet.com
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☒ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Елиминисати родно засновану пристрасност и давање приоритета у групи
Кратак опис реализованих активности	До прошле године, рутине попут прања руку пре јела, смењивања седења за столом за оброке су или изазивале да сва деца која трче раде исту ствар у исто време, или се наређење обично давало прозивањем девојчица или дечака да први оду и ураде задатак. Од прошле године имамо још једну праксу. Увели смо унисекс тоалете и умиваонице. Када су деца (и дечаци и девојчице) груписани око различитих области интересовања, дајемо назив свакој табели/области по планети у Сунчевом систему. Затим, за рутине, користимо назив планета: Планета Меркур иде да опере руке, планета Јупитер иде да једе, планета Сатурн, облачи се... овако, сви дечаци и девојчице на тој планети иду и обаве рутину заједно.
Активност је допринела:	Подједнаком третману свих дечака и девојчица, смењивању без родно пристрасног приступа; учењу да су сва деца једнака
Циљна група	Деца од 3 – 6 година
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	https://www.vrtictemerin.com/

Пример у Бугарској	
Назив активности	ИГРЕ, СПОРТ И ИГРАЧКЕ КАО СРЕДСТВА ЗА СУЗБИЈАВАЊЕ РОДНИХ СТЕРЕОТИПА МЕЂУ ДЕЦОМ
Локација	Бугарска, Софија, округ Красно Село
Трајање	Школска година
Образовна установа/организација	Вртић №8 „Проф. Елка Петрова”
Контакти	Синдикат бугарских учитеља (СЕБ)
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☒ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Основни циљ активности је подстицање активне сарадње између девојчица и дечака у духу родне равноправности укључивањем у широк спектар рекреативних и спортских активности, са циљем промовисања образовног окружења без стереотипа
Кратак опис реализованих активности	Активност је одиграна реализацијом заједничких активности, како у затвореном, тако и на отвореном, наглашавајући важност да деца следе своја интересовања, без обзира на то шта се традиционално сматра прикладним за дечаке и девојчице. У ствари, све играчке/игре/спортови/активности (нпр. слагалице, лутке, конструкциони сетови итд.) су биле доступне свој деци и нису додељене по родној припадности. Активност је такође била усмерена на укључивање деце у игре везане за њихово васпитање у породици и кућне обавезе, како би се супротставила претпоставци да постоје родно типични кућни послови.
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Побољшању доступности квалитетном ПВО и то на инклузиван начин • Унапређивању развоја планова и програма рада заснованих на педагошким циљевима, вредностима и приступу који омогућавају деци да остваре свој пуни потенцијал на холистички начин.
Циљна група	деца од 5-6 година
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	

4 Коришћење дигиталних алата

Пример у Италији	
Назив активности	РОД ... ALMENTE LIBERI
Италија, Кампанија	Италија, Лацио
Трајање	Школска 2020-2021 и даље (у току)
Образовна установа/организација	IC "A. Gramsci"
Контакти	marfil5@alice.it
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	авни циљеви активности имају за циљ превазилажење родних стереотипа, подржавање активности подизања свести о питању родне равноправности у сектору ПВО, промовисање међусобног поштовања деце, као и подстицање њиховог васпитања у образовном окружењу без предрасуда.
Кратак опис реализованих активности	Активност се остварује током комеморативних међународних и националних дана (нпр. Светски дан љубазности, Светски дан детета, Међународни дан борбе против насиља над женама, Међународни дан образовања, Национални дан борбе против насиља и интернет насиља) укључивањем деце у приповедање, вршњачке и активности промишљања користећи алате као што су интерактивна табла и рачунар, као и иновативне методологије. Конкретно, електронски уређаји су коришћени да се деци приказују видео-снимци/слике у вези са темама поменутих дана. Након гледања ових садржаја, деца су учествовала у активностима које изазивају размишљање током којих су могла слободно да изразе своја размишљања и осећања (разговором, цртањем и радом у малим групама) у вези са темом комеморативног дана. Васпитачи су усвојили методологију „време круга“ која помаже у развијању позитивних односа међу децом. Конкретно, „време у кругу“ се састоји од тога да сви седе у кругу, укључујући васпитаче, и остварују широк спектар активности као што су игре сарадње, вежбе разговора и слушања које подстичу активно ангажовање све деце.
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Побољшаном приступу квалитетном ПВО на инклузиван начин • Подржавању професионализације особља које ради у ПУ, укључујући руководеће особље • Осигурању адекватног финансирања и правног оквира за ПВО.

Циљна група	Деца од 3 – 5 година
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☒ Приватно финансирање
Линк за даље информације	

Пример у Италији	
Назив активности	PARI IO – PARI... TU ЈЕДНАК/А ЈА – ЈЕДНАК/А ТИ
Италија, Кампанија	Италија, Сицилија
Трајање	4 месеца од 01-10-2020 до 01-02-2021
Образовна установа/организација	-
Контакти	n.fulvio@virgilio.it
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Главни циљ активности је да елиминише родне стереотипе и предрасуде и да промовише окружење без дискриминације у ПУ експериментисањем са иновативним праксама.
Кратак опис реализованих активности	Активности су остварене коришћењем алата као што су таблет, рачунар, DVD плејер, књиге, часописи са циљем да се деци пруже садржаји који промовишу перспективу засновану на родној равноправности у систему ПВО. Педагошки приступ који је усвојен био је укоренењен у имплементацији модела за увођење родне културе који успева да створи образовни контекст заснован на недискриминацији. На овај начин деца су подстакнута да кроз драматизацију и игре улога искажу свој јединствен и оригиналан начин постојања. Штавише, наставници су одиграли значајну улогу у промовисању окружења вођеног узајамним поштовањем и отвореношћу међу учесницима.
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Промовисању праћења и евалуацију напретка кроз успостављање и пружање висококвалитетних услуга и праксе ПВО.
Циљна група	Деца
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	

Пример у Словачкој	
Назив активности	ОВО ЈЕ ЈЕДНАКОСТ – ИНТЕРАКТИВНИ ОНЛАЈН КУРС О РОДНОЈ РАВНОПРАВНОСТИ
Локација	Словачка интернет
Трајање	Од децембра 2022
Образовна установа/организација	Институција за истраживање рада и породице (Истраживачка организација Министарства за рад, породицу и социјална питања)
Контакти	Inštitút pre výskum práce a rodiny, Špitálska 25, 27 812 41 Bratislava Slovenská republika napistenam@ivpr.gov.sk
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Повећати свест о родној равноправности, родним стереотипима у социјализацији и образовању и обезбедити просветним, социјалним, омладинским радницима и другим професијама алате за промовисање родне равноправности у својој пракси.
Кратак опис реализованих активности	„Ово је једнакост“ је дугорочни национални пројекат који се састоји од различитих истраживачких и образовних активности. Један од њих је онлајн образовни курс који има за циљ да повећа свест о роду, родним стереотипима, родној социјализацији и како се родни стереотипи могу конструисати или деконструисати у одређеним фазама живота. Курс такође укључује делове посебно посвећене раном детињству, детињству (старост за основно образовање) и адолесценцији релевантне за наставнике и омладинске раднике. Курс је бесплатан, припремљен је за оне који нису упознати са основним концептима родних студија и фокусиран је на свакодневне ситуације и утицаје које можемо учинити на смањење родне неједнакости.
Активност је допринела:	Подизању свести о разним професијама у образовању; развијању наставног материјала који се може даље делити (нпр. на радном месту у вртићу или школи); понуди једноставне препоруке релевантне за наставнике у ПВО.
Циљна група	Васпитачи, наставници, помоћници у настави, социјални радници, омладински радници
Финансирање	☐ Самофинансирајуће ☒ Државно/јавно финансирање ☒ ЕУ финансирање ☒ Приватно финансирање
Линк за даље информације	totojerovnost.online – Toto je rovnost

5 Праћење и процена

Пример у Шкотској, УК

Посматрање, рефлексија и промена - Центар за рани узраст Shaw Mhor, Глазгов

Центар за рани узраст Shaw Mhor је центар локалне власти са седиштем у великом урбаном подручју Southside у Глазгову. Служба је регистрована при Инспекцији за негу 2011. године да пружа дневни боравак за највише 134 деце узраста од рођења до оних који још не похађају основну школу. Оцењен је као „веома добар“ и за негу и подршку и за управљање и руковођење након инспекције у децембру 2016.

Током недеље суперхероја примећено је да су неки од дечака у костимима показивали много агресивније и деструктивније понашање и смањење креативне и маштовите игре него што би се то обично могло видети. Као резултат овога, вртић је променио простор за одевање, језик који су користили и интеракцију са децом. Комади тканине су додати у простор за облачење како би деца креирала сопствене огртаче и костиме, без отвореног именованја као специфичних хероја. Особље је било у могућности да уведе друге креативне начине интеракције као суперхероја, на пример додавањем делова канапа који ће деловати као паукова мрежа. Особље је такође променило употребу језика како би говорило о квалитетима суперхероја, супротстављајући се идеји да су њихове моћи чисто деструктивне. Фокус се стављао више на то да суперхероји буду брижни, заштитнички и корисни, а не агресивни и деструктивни. Касније су у фокусу била сама деца и какве су супермоћи имала, подстичући их да размишљају о сопственим вештинама и квалитетима. Уложени су напори да се интерес суперхероја повеже са другим деловима центра, на пример, мешање напитака да би себи дали нове моћи или променили свој изглед.

Особље је било изненађено колико су брзо успели да преокрену овакво размишљање међу децом и били су задовољни одговором. Следећа фаза је била више рада са родитељима о роду и њиховим ставовима. Центар је спровео редовније, формалне састанке особља како би створио простор за све запослене да говоре о својим запажањима и идејама. Као резултат овог преобликовања дечијих интересовања, игра је била више контролисана, а тиша деца су била више ангажована. Једно дете се веома утешило што је носило огртач и заједничко интересовање за суперхероје са својим вршњацима омогућило му је приступ новој групи деце са више самопоуздања. Ради се о томе да вам буде удобно да стојите позади и посматрате пре него што направите промене. Наш циљ није био да обесхрабримо бурну игру, већ да обезбедимо да иза дечије игре буду разумни разлози с поштовањем.

Пример у Италији	
Назив активности	КАО ДЕВОЈЧИЦА И КАО ДЕЧАК Пројекат о родном идентитету и разликама у предшколским установама
Локација	Италија
Трајање	2015
Образовна установа/организација	Scuola Simonazzi, Модена - Италија
Контакти	Via Augusto Valli, 36, 41125 Modena MO Telefono: 059 353307 Teachers Tullia Bertoni, Giulia Bonfatti, Antonietta Marano, Annamaria Pè, Marina Borgonovi e Giovanna Pradelli
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☒ Праћење и процена
Циљеви	Васпачи су желели да не остану равнодушни на родну проблематику и да продубе промишљање о родном идентитету и разликама са само-погледањем пре свега на професионализам васпитача, да пре свега у колективу васпитача и сарадника у школи разумеју који имплицитни стереотипи (сви стереотипи) , културолошки, друштвени, род) усмеравају образовне праксе, очекивања, језик. Они ПВО практичари који имају образовну одговорност у ПУ морају гарантовати деци и породицама способност да делују, у својим одлукама о планирању, у свом стилу комуникације и у својим односима, ту културну отвореност и дубину анализе коју друштвена сложеност у којој живимо захтева од нас на дневној бази, укључујући род као социокултурни конструкт. Циљ је такође побољшати способност васпитача да се позабаве низом „великих питања“ са децом са намером и ставом да им не дају одговоре, већ да их доведу у ситуације сумње, провокације и међусобног сукобљавања.
Кратак опис реализованих активности	Пројекат карактерише рефлексивна пракса наставног особља који су желели да се позабаве и проблематизују питање родних стереотипа почевши од става слушања деце, породице и себе, уважавајући сопствену васпитну улогу, али и сопствени идентитет. Методологија коју је усвојила група васпитача је стога фаворизовала истраживачки начин који је започео пре свега

	<p>посматрањем и слушањем деце у њиховом свакодневном животу, у контексту игре међу децом, у тренуцима дискусије у великим или малим групама. Васпитачи су тако посматрали дечаке и девојчице у њиховим играма и изборима, покушавајући да одмах схвате сумње, питања и размишљања која су покренули. Истраживањем потом дечијег гледишта и њихових избора, било је могуће са децом истражити разлоге за њихове изборе, али и изазвати сумње код њих у конфронтацији са другима и омогућити им да остваре у односу на саме себе, разигране и забавне аспекте игре луткама.</p> <p>Нека кључна питања васпитача: Да ли дечаци могу да купују лутке? Дечак: Не, не могу да купују лутке јер су оне за девојчице. Девојчица: По мени, и дечаци могу да их купе јер могу да ставе флашицу за бебе. Затим су наставили да истражују у пракси кроз различита питања и недоумице.</p>
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Покретању питањњ родних разлика, као и свега што се тиче развоја идентитета, трансверзално кроз дидактичко и образовно планирање. • Идеји да се не преноси садржај, већ да се реализује образовање за грађанство које има везе са изградњом критичког и мисаоног капацитета у односу на свет. • Имању на уму аутономију мишљења као један од образовних циљева, што доводи до тога да васпитачи увек рефлексно преиспитују своје изборе и поступке према деци.
Циљна група	Васпитачи
Финансирање	☐ Самофинансирајуће ☒ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	https://rivistedigitali.erickson.it/educazione-interculturale/archivio/vol-13-n-3/da-femmina-e-da-maschio-un-progetto-sullidentita-e-le-differenze-di-genere-nella-scuola-dellinfanzia/

Пример у Данској	
Назив активности	ЈЕДНАКОСТ У МОГУЋНОСТИМА ЗА УЧЕЊЕ Критички приступ разумевању [родних] норми у професионалном развоју
Локација	Фреденсборг, Данска
Трајање	27 месеци (септембар 2016-децембар 2018)
Образовна установа/организација	Vørnehusene Kokkedal and Vørnehusene Fredensborg
Контакти	<i>BUPL</i> синдикат kaba@bupl.dk
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☐ Наставни план и програм ☐ Управљање и финансирање ☒ Праћење и процена
Циљеви	Циљеви активности су били: да се прошири учешће деце и могућности учења како би се смањиле неједнаке могућности; да испробају нови начин организовања професионалног развоја у више ПУ.
Кратак опис реализованих активности	Активност је реализована подстицањем професионалног развоја и рефлексије и евалуације у групама уз помоћ консултаната са експертизом у области критичког мишљења у вези са родним нормама у педагошком раду. Подстакнуто је размишљање о томе како наше норме и пред-разумевања везана за род значајно утичу на окружење за учење деце. На овај начин је процењено и анализирано како би језик, присуство, отвореност, активности, дизајн ентеријера, игрице, играчке, песме итд. могли додатно да помогну деци у развоју свог потенцијала без обзира на родну припадност.
Активност је допринела:	• Подршци професионализацији особља које ради у ПВО контекстима, укључујући руководећи кадар.
Циљна група	Кључно особље ПУ (педагози)
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	

6 Management and Budgeting

Приступ свеукупне услуге - Пројекат родно пријатељских јаслица, Глазгов

Програм родно пријатељских јаслица развило је особље из Партнерства здравствене социјалне неге – североисточног тима за побољшање здравља. Особље је присуствовало конференцији Поштуј ме 2014, Род је агенда свих, где је Нулта толеранција представила свој нови материјал за промовисање родне равноправности у раном узрасту, Баш као дете. Сматрало се да постоји велики потенцијал да се овај материјал користи као део ширег програма за бављење родно заснованим насиљем, менталним здрављем, улогом мушкараца у родитељству и бризи о деци, ЛГБТ питања, стварањем већег избора у образовању и запошљивости и другим областима. Користећи искуство других материјала за свеобухватну школу и вртиће као водича, развијени су обука, пакет материјала и програм награђивања како би се подржале предшколске установе да смање родне стереотипе и побољшају родну равноправност. Програм се у пилот фази састојао од целодневне обуке за читаве групе особља предшколских установа. То се углавном радило дана усавшавања запослених. Током обуке особље је упознато са концептима рода, једнакости и равноправности. Затим су истраживали родне стереотипе, где се налазе, однос између родних стереотипа и родне неједнакости, и многе врсте штете које то може да изазове. Групе особља су се осврнуле на сопствену праксу кроз сесију праћења и процене наглашавајући своју постојећу добру праксу и истражујући области за развој. Разматрани су руковођење и управљање; свест запослених; наставни план и програм, учење и настава; окружење; средства; и комуникација са родитељима, старатељима и широм заједницом. Установе су добиле разне алате и материјале (укључујући Баш као дете и пакет подршке који је развио тима за побољшање здравља). Затим су радили на договореном акционом плану – преузетом из области за развој у праћењу и процени – и у року од отприлике годину дана били су спремни да се пријаве за статус родно пријатељских јаслица. Десет јаслица укључено је у процес током пилот фазе, а прве две од њих су у мају 2018. препознате као родно пријатељске јаслице. После догађаја „подели учење“ одржаног 31. маја 2018., материјали родно пријатељских јаслица су подељени са широким спектром партнера заинтересованих да их развију у својим локалним властима или областима рада, укључујући Шкотску затворску службу и обуку васпитача и неговатеља деце. Обука је затим проширена на све локалне руководиоце и руководиоце установа за рани развој у Глазгову у партнерству са образовним службама. Мало је материјал прилагођен како би се омогућио посебан допринос о свести о ЛГБТ. Управу је подржао тим лидера за рано учење и унапређења здравља како би ово пренели на запослене у својим установама. Ово је урађено као део ширег пакета обуке о здравим односима, при чему је обука о раним заштитним порукама такође остварена на подручју које покрива Национална здравствена служба великог Глазгова и Клајд здравствене управе.

Пример у Словачкој	
Назив активности	„ŠKOLA ZÁKLAD ŽIVOTA“ / „ШКОЛА ЗА ЖИВОТ“
Локација	Трнава, Словачка
Трајање	2005 – 2008, у току
Образовна установа/организација	„Лале“, предшколска и основно школска установа
Контакти	Gorkého 21, Trnava www.zstulipantt.edupage.org
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☐ Наставни план и програм ☒ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Основна школа и Предшколска установа сарађивали су на пројекту „Ружичасти и плави свет“ са циљем да наставницима пружи прилику да учествују у обуци, заједно креирају наставне материјале и истраже како могу боље да подрже родну равноправност од раног узраста својих ученика.
Кратак опис реализованих активности	Наставници свих наставних циклуса од 0 – 3 учествовали су на обуци и развили своје акционе планове као пратећу активност. Школа је такође проценила свој школски образовни план и урадила SWOT анализу управљања школом из родне перспективе, резултати су дискутовани са стручњацима који су понудили помоћ у примени неколико препорука. Основна школа у Трнави даје простор за пилот пројекат фокусиран на родно сензитивну педагогију у даљем образовању васпитача и у њиховој пракси.
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Укључивању родне равноправности на нивоу школе, у наставни план и програм и у лични и професионални развој васпитача и наставника. • Да школа може да подели своје научене лекције и инспирише друге образовне институције да укључе родну равноправност у свој наставни план и програм и управљање школом.
Циљна група	
Финансирање	☐ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☒ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	Základná škola s materskou školou, Ulica Maxima Gorkého 21, Trnava (edupage.org)

Пример у Србији	
Назив активности	ТИМ ЗА ЗАШТИТУ ДЕЦЕ ОД НАСИЉА, МАЛТРЕТИРАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА
Локација	Темерин, Србија
Трајање	у току, сталан
Образовна установа/организација	Предшколска установа "Вељко Влаховић"
Контакти	puvvlahovic@paarabolonet.com
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☐ Наставни план и програм ☒ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Да створи безбедно окружење за децу; стварати и неговати атмосферу прихватања, толеранције и поштовања; да подигне свест и осетљивост свих укључених запослених и посетилаца на било који облик насиља, малтретирања или занемаривања било ког детета; да промени културне, друштвене норме, стереотипе и предрасуде које могу подстаћи било какво насиље
Кратак опис реализованих активности	Предшколска установа је развила овај тим и додала његове улоге и одговорности у Статут предшколске установе
Активност је допринела:	• СпречавањУ било каквог насиља, малтретирања било ког детета на основу предрасуда, стереотипа и укључујући родну дискриминацију у предшколским установама
Циљна група	Запослени, посетиоци, родитељи деце у предшколској установи
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	https://www.vrtictemerin.com/

Пример у Србији	
Назив активности	ПОЛИТИКА ЗАШТИТЕ ОД РОДНЕ ДИСКРИМИНАЦИЈА
Локација	Темерин, Србија
Трајање	2023
Образовна установа/организација	Предшколска установа "Вељко Влаховић"
Контакти	puvvlahovic@paarabolanet.com
Област/и интервенције	☐ Доступност ☐ Запослени ☐ Наставни план и програм ☒ Управљање и финансирање ☐ Праћење и процена
Циљеви	Да спречи било какво родно насиље у предшколској установи
Кратак опис реализованих активности	Предшколска установа је развила и усвојила сопствену политику о родној анти-дискриминацији
Активност је допринела:	<ul style="list-style-type: none"> • Спречавању било какве родно засноване дискриминације унутар Предшколске установе
Циљна група	Запослени
Финансирање	☒ Самофинансирајуће ☐ Државно/јавно финансирање ☐ ЕУ финансирање ☐ Приватно финансирање
Линк за даље информације	https://www.vrtictemerin.com/

СТУДИЈЕ СЛУЧАЈА

ШВЕДСКА

Шведска је била пионир у успостављању родно осетљивог приступа образовању на свим образовним нивоима и учинила је заједнички напор да истакне једнакост у образовању од најранијег узраста. Овај приступ има дугу традицију у Шведској, при чему је Комисија о услугама јаслица из 1968. године предложила увођење прогресивне педагогије која инкорпорира вредности демократије, родне равноправности и солидарности у васпитање деце (Корпи, 2017).

То је пример како држава може да примени различите стратегије одоздо према горе да ојача и развија родну равноправност у предшколским установама, подигне свест о потенцијалима предшколског образовања у овој области и постане референца широм света.

Шведски родно-трансформативни предшколски наставни план и програм

Свеобухватни наставни план и програм за шведске предшколске установе развијен је први пут 1998. године, када су предшколске установе постале надлежност шведског Министарства образовања и истраживања (Вауне, 2009). Наставни план и програм јасно је навео борбу против родних стереотипа као један од својих циљева: „Предшколске установе треба да раде на сузбијању традиционалних родова и родних улога“ (Skolverket 2006; преведено у Вауне, 2009).

Било је преседана за ово и другде у сектору образовања. Наставни план и програм за деветогодишњу обавезну школу (тј. основну и средњу), развијен 1960-их, већ је укључивао промену стереотипних родних улога као један од својих циљева.

Овај наставни план и програм је од тада прошао кроз неколико прегледа и ревизија, сваки пут задржавајући снажан родни фокус. Важећи наставни план и програм предшколског узраста позива предшколске установе да „активно и свесно промовишу једнака права и могућности за сву децу, без обзира на род, [и] боре се против родних образаца који ограничавају дечији развој, изборе и учење“ (Skolverket, 2019).

Родно одговорна педагогија

Евалуација предшколског наставног плана и програма открила је јаз између националног наставног плана и програма и начина на који професионалци спроводе те концепте у својој учионици, наглашавајући потребу за обуком наставника за постизање родне равноправности у својим педагошким активностима (Ärlemalm-Hagsér, 2010). Након преласка предшколских установа у део сектора образовања, Министарство је доделило средства за развојне пројекте за јачање родне равноправности кроз предшколске установе, укључујући развој алата за предшколско особље да прегледа и анализира педагошке материјале из родне перспективе и повећа запошљавање мушких васпитача (Korpi, 2017). Савет за равноправност у предшколским установама награђује пројекте и прави родно засновану анализу политике о васпитачима (Chi, 2018). Од 1990-их Шведска је уложила неколико напора да постигне родну равноправност,

имплементирајући различите пројекте. Бејн описује неке од стратегија које примењују шведске предшколске установе. То је укључивало уклањање неких од родно специфичних играчака попут аутића и лутака, и њихову замену родно неутралнијим, и постављање станица за игру и пуштање деце да се ротирају између њих у редовним интервалима како би сви могли да користе различите материјале. Предшколске установе су позивале и мушкарце и жене различитих занимања, посебно оне који нису одговарали стереотипу за своју улогу (Bayne, 2009).

Борба против родне неједнакости од раног узраста

Једна од стратегија која је широко коришћена је укључивала видео снимање рада васпитача у соби (Bayne, 2009). Ову методу је 1991. предложила Susanne Rithander. Снимак је доследно откривао да:

- Васпитачи су веровали да су родно неутрални у својој интеракцији са децом, међутим, снимци су открили да васпитачи показују родно специфичне обрасце
- Девојчицама су се обраћали уз опсежну вербалну комуникацију, док су дечаци добијали мање вербалне комуникације
- Потребе дечака су хитније задовољене на рачун потреба девојчица
- Одрасли, родитељи и образовно особље често нису схватили да су стереотипне родне улоге уграђене у њихову свакодневну праксу и интеракцију са децом
- Дечаци су заузимали више простора и учинили да се чују више од девојчица

Васпитачи имају одређена очекивања везаних за родне улоге. На пример, од девојчица се очекује да буду лепе, брижне и попустљиве, а од дечака да буду храбри, несташни и снажни (Bayne, 2009). Видео снимци су показали да су промене и родна осетљивост били потребни не само међу децом, већ и међу запосленима предшколству. Шведска је наставила да остварује неколико пројеката подизања свести о родним питањима и стереотипима, постајући референца за друге земље. Неколико књига је написано на ову тему последњих година, родна педагогија је привукла пажњу медија, а постоји опште разумевање шведске националне владе да се настави са родном педагогијом (Bayne, 2009). Универзитетске студије за васпитаче укључују захтеве за родну равноправност, а васпитачи учествују у обуци везаној за Закон о дискриминацији и образовању (Chi, 2018).

Запошљавање мушких васпитача

Студија у седам шведских општина (комуна) које су формирале мрежу да повећају број мушкараца који раде у предшколским установама, открила је да су општине често почињале са појединачним активностима или иницијативама да задрже мушкарце који већ раде у предшколским установама (Heikkilä, 2019). Убрзо су, међутим, сматране недовољним и постало је јасно да су потребне дугорочне и сложеније стратегије за промену ставова, структура и мера праћења. Неке од иницијатива и временски ограничених процеса који су наведени у студији

укључивали су стварање родно неутралних брошура или информација на интернету о томе шта значи радити у предшколским установама, критичко испитивање процеса запошљавања како би се открили сви родно пристрасни аспекти и увођење нових метода за добијање информација из базе података кривичне евиденције. Студија је приметила да су, у ретким случајевима, општине биле укључене у вишедимензионалне процесе који су уздигли изазов за општинско питање, укључујући интеракцију и комуникацију између неколико заинтересованих страна. Ови процеси су укључивали ангажовање са спољним заинтересованим странама (као што је слање мушких запослених у предшколским установама у велику локалну компанију у којој доминирају мушкарци и која се спрема да отпусти неколико радника, како би поделили информације о раду у предшколским установама), да би мушкарци били узор другим мушкарцима (као што је менторска шема између високошколске установе и општине како би се смањило напуштање програма студија за васпитаче) и ангажовање младића којима је потребан контакт са тржиштем рада (као што су мушкарци избеглице без пратње који траже посао).

Мушкарци не желе да буду издвојени као „мушкарци у предшколским установама“, већ једноставно да буду познати као васпитачи. Нормализација присуства мушкараца у предшколским установама уз истовремено рад на повећању броја мушкараца је и важан и могућ.

Родно одговорно родитељство

Родни приступ у предшколским установама је порастао у Шведској захваљујући блиској и честој интеракцији између породица и институција. Карлсон и Симонсон су проучавали шведске градове Краунбеј и Хедерфилд који су развили стратегије за учешће породице и заједнице у родно одговорно образовање у предшколском узрасту (Karlson и Simonsson, 2008). Запослени у школи у Краунбеју и Хедерфилду организовали је неформалне и формалне платформе за учење за родитеље. Стално су комуницирали о приступу школе и о роду, развијајући знање родитеља о родним односима. Штавише, организовали су и формалне активности и часове за родитеље. Краунбеј је понудио шестомесечни пројекат фокусиран на образовање о роду и вредностима. Подстицана је и дискусија и само-процењивање међу родитељима.

Борба против родне неједнакости од раног узраста

Запослени у предшколској установи традиционално су давали савете родитељима, посебно мајкама, о васпитању деце. Међутим, сада се фокусирају на подједнако укључивање мајки и очева у образовање деце предшколског узраста. На пример, ако је дете болесно, некада су телефонирали мајци, али сада прво зову оца да га више ангажују. Све у свему, за дневне рутине разговарају са и обавештавају родитеља који први стигне, док је раније било уобичајеније да се чекају мајке.

Гаранција квалитета

У 2011. години изменама и допунама предшколског плана и програма додат је део о праћењу и

вредновању квалитета предшколске установе (Korpi, 2017). Пракса осигурања квалитета и документовања одвија се на националном, општинском и нивоу установе и на свим нивоима је везана за предшколски наставни план и програм. На националном нивоу, Школски инспекторат има одговорност да ради екстерне инспекције (Vallberg-Roth, 2015). Алат за документовање и образац за процену на националном нивоу укључују фокус на основне вредности и утицај. Овде се поставља питање да ли предшколска установа систематски ради на успостављању вредности на којима се [шведско] друштво заснива, укључујући саосећање и бригу за друге, као и отвореност и поштовање разлика у веровањима и начину живота људи. Овај рад укључује супротстављање традиционалним родним обрасцима, управљање конфликтима, разумевање нечијих права и обавеза и преузимање одговорности за заједничка правила. Слично, алат за само-процењивање директора пре посете Школске инспекције укључује питања: „На које начине предшколска установа ради на равноправности?“ Да ли ће девојчице и дечаци у предшколској установи имати исте могућности да развију и истражују своје способности и интересовања, без ограничења родних стереотипа?“ (скраћена верзија документационог алата и обрасца за процену на националном нивоу, из Vallberg-Roth, 2015, стр. 95). У 2012. години, ревизија Школске инспекције у предшколским установама у 46 општина показала је да наставни план и програм, укључујући његове компоненте родне равноправности, још није „хранио“ предшколске активности. Свака пета општина у ревизији је добила критике због тога како остварују родне вредности у својим предшколским установама, при чему су инспекције утврдиле недостатак свести о родном знању и родно специфичним играма у овим предшколским установама.